Kyiv University of Aviation and
Information Technologies (Kyiv, Ukraine)
Publishing House Education and Science (Prague, Czech Republic)
Newcastle University Business School (Newcastle, Great Britain)
Berlin University of Economics and Law (Berlin, Germany)
Public organization "Association of Scientists
of Ukraine" (Kyiv, Ukraine)

Frontiers of Interdisciplinary Research and Global Knowledge Exchange: Innovation, Human Development, Digital Transformation and Sustainable Futures

Proceedings of International Scientific and Practical Conference
October 29, 2026
in University of Waikato
Hamilton, New Zealand

2026

Kyiv University of Aviation and Information Technologies (Kyiv, Ukraine)
Publishing House Education and Science (Prague, Czech Republic)
Newcastle University Business School (Newcastle, Great Britain)
Berlin University of Economics and Law (Berlin, Germany)
Public organization "Association of Scientists of Ukraine" (Kyiv, Ukraine)

Frontiers of Interdisciplinary Research and Global Knowledge Exchange: Innovation, Human Development, Digital Transformation and Sustainable Futures

Proceedings of International Scientific and Practical Conference

October 29, 2026

University of Waikato

Hamilton, New Zealand

2026

ISBN 978-80-909811-1-9 (soubor)
UDK [004+159.9+33+34+37+53+619+63+338.48+351+502/504]:001.89

Vydavatel:
Publishing house Education and Science s.r.o., IČO: 271 56 877. Frýdlanská 15/1314, Praha 8. MS v Praze, oddíl C, vložka 100614

Reviewers:
Romanenko E.O. Doctor of Public Administration, Professor, Head of the 9th Research Department of the Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine;

Ulianchenko Y.O. Doctor of Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public Administration and Administration of the Kyiv University of Aviation and Information Technologies;

Datsii O.I., Doctor of Economics, Professor, President of the Public Organization "Association of Scientists of Ukraine".

Frontiers of Interdisciplinary Research and Global Knowledge Exchange: Innovation, Human Development, Digital Transformation and Sustainable Futures. Proceedings of International Scientific and Practical Conference. October 29, 2026, University of Waikato, Hamilton, New Zealand Prague: Publishing House Education and Science s.r.o., 2026. 130 p.

© Publishing House Education and Science s.r.o., Česká republika, 2026
© Public Organization "Association of Scientists of Ukraine", Ukraine, 2026
© Authors of the contributions, 2026

TABLE OF CONTENTS

SECTION «ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО ТА КІБЕРГІГІЄНА»

Колодіна Анна

OSINT У СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА: МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ ВІДКРИТОГО ЦИФРОВОГО СЛІДУ **7**

Юринець Юлія, Бєлкін Леонід, Криволап Євгеній, Бєлкін Марк

ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ: ПИТАННЯ РОЗПІЗНАВАННЯ ФІШИНГОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ САЙТІВ **12**

SECTION «EDUCATIONAL ECOSYSTEMS, HUMANITIES AND CULTURAL PRACTICES IN THE GLOBAL SPACE»

Dudikova Larysa

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN ESP INSTRUCTION FOR FUTURE LAW ENFORCEMENT PROFESSIONALS: PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS **19**

Olendra Nataliia

INSTRUCTION CHECKING QUESTIONS AS A TOOL FOR ENHANCING TEACHING EFFECTIVENESS IN PROFESSIONALLY ORIENTED ENGLISH LANGUAGE EDUCATION **25**

SECTION «ЦИФРОВА ІНЖЕНЕРІЯ, МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, ВИСОКІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНДУСТРІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ»

Сідорович Валентин, Болтьонков Віктор

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ АВТОМАТИЧНОГО РОЗПІЗНАВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО МОВЛЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ВЕЛИКИХ МОВНИХ МОДЕЛЕЙ **33**

SECTION «ОБЧИСЛЮВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ІНЖЕНЕРІЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА КІБЕРБЕЗПЕКА»

Судак Володимир, Тройніна Анастасія

ПРОЄКТУВАННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ЗВЕРНЕНЬ ДО СЛУЖБИ ПІДТРИМКИ НА ОСНОВІ ХМАРНОЇ ПЛАТФОРМИ FIREBASE **37**

SECTION «ЦИФРОВА ІНЖЕНЕРІЯ, МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, ВИСОКІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНДУСТРІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ»

Андреєва Наталія, Лиходєєва Ганна, Варшамов Армен, Марінченко Ганна

ПЕРЕМИКАННЯ МАРШРУТІВ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ З ФІЗИКИ ЗА ІНФРАСТРУКТУРНИХ ПЕРЕРИВАНЬ **42**

SECTION «ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА, СТАЛЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОСИСТЕМ»
Врадій Оксана
ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА НЕДЕРЕВНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЛІСУ ЯК ЧИННИКА СТАЛОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОСИСТЕМ **46**
SECTION «ПРАВО, ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНА ВЗАЄМОДІЯ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ВИКЛИКІВ»
Казанцев Євген
ТЕРИТОРІАЛЬНА ТА ФУНКЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ СИЛ БЕЗПЕКИ У ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ З ПРАВООХОРОННИМИ ФУНКЦІЯМИ ФРАНЦІЇ, ІТАЛІЇ ТА ІСПАНІЇ: ДОСВІД ДЛЯ КОРПУСНОГО ПРИНЦИПУ ПОБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ **51**
SECTION «VETERINARY MEDICINE, MORPHOLOGY AND BIOMEDICAL SCIENCES»
Lohvinova Vita
MORPHOLOGICAL FEATURES OF THE CANINE MAMMARY GLAND UNDER NORMAL AND PATHOLOGICAL CONDITIONS **58**
SECTION «ЦИФРОВА ІНЖЕНЕРІЯ, МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, ВИСОКІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНДУСТРІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ»
Сінгх Арян
ВИБІР АРХІТЕКТУРИ ПЛАТФОРМИ ШІ-ПІДБОРУ ВАКАНСІЙ МЕТОДАМИ СИСТЕМНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ **62**
SECTION «ПСИХОЛОГІЯ, ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ТА СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ»
Лукіна Наталія, Ярема Тетяна
УСВІДОМЛЕННЯ ТА ОСМИСЛЕННЯ ЯК ЦЕНТРАЛЬНІ ЧИННИКИ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ **67**
SECTION «ПРАВО, ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНА ВЗАЄМОДІЯ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ВИКЛИКІВ»
Бурчин Богдан
ОСОБЛИВОСТІ ПОНОВЛЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ **75**

SECTION «ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК»
Павленко Вікторія
ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЦИФРОВИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ **79**
SECTION «ОСВІТНІ ЕКОСИСТЕМИ, ГУМАНІТАРНЕ ЗНАННЯ ТА КУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ У ГЛОБАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ»
Радченя Ірина
ШЛЯХИ ТА УМОВИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ **83**
SECTION «ПРАВО, ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНА ВЗАЄМОДІЯ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ВИКЛИКІВ»
Сумлінний Нікіта
ПРАВОВИЙ РЕЖИМ РОЗМІНУВАННЯ ТА РЕКУЛЬТИВАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ТА ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ **87**
SECTION «ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ, ПІДПРИЄМНИЦТВО, ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ ТА НОВІ МОДЕЛІ МЕНЕДЖМЕНТУ»
Ємельянов Олександр
РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗМІНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ **93**
SECTION «ПРАВО, ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНА ВЗАЄМОДІЯ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ВИКЛИКІВ»
Кобилинський Дмитро
ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ НСРД ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИВЛАСНЕННЯ ЧИ РОЗТРАТИ МАЙНА ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ (СТ. 191 КК УКРАЇНИ) **97**
SECTION «ТУРИСТИЧНІ ДЕСТИНАЦІЇ, ІНДУСТРІЯ ГОСТИННОСТІ, РЕКРЕАЦІЙНІ ПОСЛУГИ Й ЕКОНОМІКА ДОЗВІЛЛЯ»
Лаубіс Оксана
ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ **102**

SECTION «ПРАВО, ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНА ВЗАЄМОДІЯ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ВИКЛИКІВ»
Магурін Дмитро
ЗАХИСТ ПРАВА ГРОМАДЯН НА БЕЗПЕЧНЕ ДЛЯ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ДОВКІЛЛЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ **108**
SECTION «ПСИХОЛОГІЯ, ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ТА СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ»
Парубок Ірина
ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ВИНИКНЕННЯ БУЛІНГУ СЕРЕД ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ **113**
SECTION «HUMAN, EDUCATION, LANGUAGES, HISTORICAL MEMORY, CULTURE AND CREATIVITY»
Solovodova Veronika, Kupinska Yuliia, Lutsyk Anastasia
FORMATION OF PROSOCIAL BEHAVIOR IN PRESCHOOL CHILDREN THROUGH COLLABORATIVE ACTIVITIES **117**
SECTION «ПРАВО, ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНА ВЗАЄМОДІЯ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ВИКЛИКІВ»
Веселовська Наталія
ВІД CONSENSUS FACIT NUPTIAS ДО ПРИНЦИПУ ДОБРОВІЛЬНОСТІ ШЛЮБУ В РИМСЬКОМУ, КАНОНІЧНОМУ ТА СУЧАСНОМУ СІМЕЙНОМУ ПРАВІ **122**
SECTION «ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО: ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ, СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ ТА МЕДІАСЕРЕДОВИЩЕ»
Хлистун Єгор
ВПЛИВ СТРЕСУ НА ТОЧНІСТЬ СТРІЛЬБИ ТА ДІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ **126**

SECTION «ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО ТА КІБЕРГІГІЄНА»

Колодіна Анна Володимирівна

здобувачка 3 курсу магістратури, група Н-241мз

Освітня програма: «Організація захисту інформації з обмеженим доступом»

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій

Кафедра організації захисту інформації з обмеженим доступом та стратегічних комунікацій

OSINT У СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА: МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ ВІДКРИТОГО ЦИФРОВОГО СЛІДУ

Анотація. У тезах розглянуто OSINT як складову превентивного захисту інформації підприємства. На основі аналізу підходів до розвідки на основі відкритих джерел, управління кіберризиками та вимог щодо обробки персональних даних запропоновано циклічну модель оцінювання відкритого цифрового сліду. Модель поєднує визначення меж і мети аналізу, правомірне збирання релевантних відомостей, перевірку їхньої надійності, оцінювання потенційного впливу, визначення заходів зниження ризику та повторний перегляд результатів. Окремо наголошено, що виявлений у відкритому джерелі сигнал не є доказом компрометації системи. Запропонований підхід має теоретико-методичний характер і потребує апробації на практичних прикладах.

Ключові слова: OSINT, захист інформації, інформаційна безпека, цифровий слід, управління ризиками, персональні дані.

Постановка проблеми та мета дослідження

Цифрові канали взаємодії підприємства з клієнтами, працівниками, партнерами й органами влади формують відкритий інформаційний слід. Його

окремі елементи можуть бути оприлюднені правомірно, однак сукупність відомостей із різних джерел іноді створює додатковий контекст для оцінювання діяльності організації. Саме тому для захисту інформації важливо розуміти, які відомості про підприємство доступні зовнішньому спостерігачеві, наскільки вони достовірні та чи можуть вони підвищити ризик для бізнес-процесів.

OSINT (Open Source Intelligence) визначається як розвідувальна інформація, отримана виключно з публічно або комерційно доступних джерел для відповіді на визначені інформаційні потреби [1]. У корпоративному середовищі ця логіка дає змогу застосовувати OSINT для захисного аналізу власного цифрового сліду, якщо мета, межі та правові підстави такої роботи визначені наперед.

Мета тез - обґрунтувати засади використання OSINT для виявлення ризиків небажаного розкриття інформації підприємства та запропонувати модель, що переводить перевірені відкриті відомості у пріоритетні заходи захисту. Методологічну основу становлять аналіз документів з управління кіберризиками й захисту персональних даних та їх узагальнення у вигляді прикладного циклу.

Методичні засади використання OSINT

OSINT не слід трактувати як безмежне збирання доступної інформації або як самостійний засіб підтвердження інциденту. Для захисту підприємства він має відповідати конкретному питанню: які відомості про організацію є відкритими, чи є їх оприлюднення виправданим і які контрольні заходи варто посилити. Така постановка узгоджується з ризик-орієнтованим підходом NIST Cybersecurity Framework 2.0, який охоплює управління, ідентифікацію, захист, виявлення, реагування та відновлення [2].

Для оцінювання відкритого цифрового сліду пропонується враховувати три характеристики знахідки: рівень її публічної доступності; можливий вплив на конфіденційність, безперервність діяльності, фінансові результати чи ділову репутацію; надійність підтвердження. Остання характеристика передбачає перевірку походження й актуальності відомостей та, за можливості, їх

підтвердження незалежним джерелом. Такий підхід допомагає відокремити встановлений факт від припущення і не надавати однакової ваги всім знайденим згадкам.

Під час роботи з відомостями про фізичних осіб потрібні окремі правові та організаційні обмеження. Закон України «Про захист персональних даних» вимагає, щоб склад і зміст даних відповідали визначеній меті та не були надмірними щодо неї [3]. Якщо до обробки застосовується право Європейського Союзу, Регламент (ЄС) 2016/679 закріплює, зокрема, принципи цільового обмеження та мінімізації персональних даних [4]. Отже, доступність відомостей у відкритому джерелі сама по собі не скасовує потреби визначити законну мету, обмежити обсяг обробки й забезпечити належний доступ до результатів.

Модель захисного OSINT-циклу

Для системного використання OSINT пропонується цикл із шести етапів, інтегрований у наявний процес управління інформаційними ризиками підприємства:

1. Визначення меж і мети. Фіксуються конкретне питання, об’єкти аналізу та відповідальні особи. Межі обмежуються інформацією про власне підприємство й активи, щодо яких організація має повноваження проводити перевірку. Заздалегідь визначаються категорії даних, які не збираються без окремої правової підстави.

2. Збирання релевантних відкритих відомостей. Використовуються лише правомірно доступні джерела, що стосуються визначеного питання. Для кожної знахідки фіксуються джерело, дата перевірки й контекст. Цей етап не передбачає обходу контролів доступу чи втручання в інформаційні системи.

3. Перевірка. Оцінюються походження, актуальність і достовірність відомостей. Факт, аналітичне припущення та непідтверджена згадка позначаються окремо. Якщо джерело не дає змоги надійно встановити зміст або

контекст, знахідка не повинна автоматично ставати підставою для висновку про загрозу.

4. Пріоритезація. Знахідки зіставляються за доступністю, потенційним впливом на підприємство та рівнем підтвердження. Підприємство може застосовувати якісні рівні «низький», «середній» і «високий», визначивши критерії відповідно до власного ризик-апетиту. Доцільність кількісних ваг і порогів потрібно перевіряти під час пілотного застосування, щоб не створювати хибної точності.

5. Усунення або зниження ризику. Для підтвердженої знахідки визначаються власник ризику, строк і контрольний захід. Залежно від ситуації це може бути виправлення надмірно відкритої інформації, перегляд прав доступу, посилення автентифікації, уточнення правил зовнішніх комунікацій або інструктаж працівників. Ознаки фактичної компрометації передаються до встановленого процесу реагування на інциденти.

6. Повторна оцінка. Після виконання заходів перевіряється, чи зменшилася доступність або потенційний вплив відомостей. Результат вноситься до реєстру ризиків, а періодичність повторного аналізу визначається критичністю активу та швидкістю змін у відповідному середовищі.

Ефективність циклу доцільно оцінювати за показниками, які відображають не обсяг зібраної інформації, а результат захисних дій: частку підтверджених знахідок із призначеним власником ризику; час від фіксації до усунення; повторну появу аналогічних розкриттів; частку знахідок, відхилених після перевірки як застарілі або непідтверджені. Такі показники дають змогу перевірити практичну корисність моделі без заохочення надмірного збору даних.

Висновки

OSINT може посилити превентивний захист інформації підприємства, якщо його застосовують цілеспрямовано, в межах законних повноважень і як частину ширшого управління ризиками. Запропонована модель поєднує визначення меж

аналізу, збирання релевантних відомостей, перевірку джерел, пріоритезацію, усунення ризику та повторну оцінку. Її практична цінність полягає у перетворенні перевірених відкритих сигналів на відповідальні завдання для власників інформації та безпеки. Водночас OSINT не доводить факту компрометації й не замінює технічних контролів або реагування на інциденти. Подальше дослідження має перевірити запропоновані критерії та показники на практичних прикладах із різних галузей.

Список використаних джерел

1. Office of the Director of National Intelligence. Intelligence Community Open Source Intelligence Strategy 2024–2026. 2024. URL: https://www.odni.gov/files/ODNI/documents/IC_OSINT_Strategy.pdf (дата звернення: 28.10.2026).

2. Pascoe C., Quinn S., Scarfone K. The NIST Cybersecurity Framework (CSF) 2.0. NIST Cybersecurity White Paper (CSWP) 29. Gaithersburg : National Institute of Standards and Technology, 2024. DOI: https://doi.org/10.6028/NIST.CSWP.29.

3. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. Чинна редакція від 14.06.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2297-17 (дата звернення: 28.10.2026).

4. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 (General Data Protection Regulation). Official Journal of the European Union. 2016. L 119. P. 1–88. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/ojv (дата звернення: 28.10.2026).

SECTION «ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО ТА КІБЕРГІГІЄНА»

Юринець Юлія Леонідівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права та публічного управління Київського національного університету будівництва та архітектури

Бєлкін Леонід Михайлович, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, адвокат, адвокат індивідуальної практики

Криволап Євгеній Володимирович, PhD, спеціаліст з IT

Бєлкін Марк Леонідович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної Академії управління персоналом

ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ: ПИТАННЯ РОЗПІЗНАВАННЯ ФІШИНГОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ САЙТІВ

В роботі досліджено сутність інформаційної гігієни як складової інформаційної безпеки особистості та суспільства в умовах цифровізації й гібридних інформаційних загроз. Проаналізовано сучасні підходи до розуміння інформаційної, медіа- та кібергігієни, а також особливості функціонування фішингових інформаційних сайтів як інструменту дезінформації, інформаційно-психологічного впливу та маніпулювання громадською думкою. Особливу увагу приділено практиці використання фейкових вебресурсів у російських інформаційних операціях проти України та держав Заходу шляхом імітації відомих засобів масової інформації та офіційних інтернет-ресурсів.

Визначено основні ознаки фішингових інформаційних сайтів, зокрема особливості доменних імен, відсутність достовірних відомостей про власників і редакцію, використання маніпулятивних заголовків, надмірної реклами та

інших засобів впливу на користувачів. Розкрито роль критичного мислення, фактчекінгу, перевірки джерел інформації та дотримання принципів інформаційної гігієни у виявленні фішингових ресурсів. Проаналізовано психологічні механізми впливу, що використовуються на таких сайтах, а також особливості їх поширення через соціальні мережі та цифрові платформи. Окремо розглянуто роль технологій штучного інтелекту як інструменту створення та виявлення фішингових ресурсів.

Наукова новизна дослідження полягає у поєднанні теоретичних положень інформаційної гігієни з практичними підходами до розпізнавання фішингових інформаційних сайтів. Запропоновано чек-лист перевірки підозрілих інформаційних ресурсів та практичні рекомендації щодо формування навичок інформаційної гігієни в умовах сучасного інформаційного середовища.

Доповідь зроблена на підставі статті співавторів [1].

Фішингові ресурси є одним із найпоширеніших інструментів кіберзлочинців та інформаційних маніпуляторів. Вони можуть використовуватися для викрадення персональних даних, поширення неправдивої інформації, дискредитації окремих осіб та організацій, а також для здійснення психологічного впливу на суспільство. Особливу небезпеку становлять сайти, які зовні майже не відрізняються від відомих медіа, державних порталів чи офіційних ресурсів [2, с. 160]. Відомі численні випадки, коли функціонери російської пропаганди створювали фіктивні інформаційні сайти, маскуючи їх під зовнішнє оформлення відомих та авторитетних українських інформаційних сайтів, наприклад, «Обозреватель», УНІАН [1, с. 196-199; 3, с. 114]. Аналогічна інформація надходила від відомих інформаційних агенцій Франції, Ізраїлю тощо [1, с. 195; 3, с. 113-114; 4].

У цих умовах особливого значення набуває інформаційна гігієна – система знань, навичок та правил поведінки, що дозволяє людині безпечно працювати з інформацією та мінімізувати ризики потрапляння під вплив шахрайських ресурсів [5, с. 59, 63]. Основними завданнями інформаційної гігієни є: захист

від дезінформації; протидія інформаційним маніпуляціям; запобігання фішинговим атакам; підвищення цифрової грамотності; розвиток навичок перевірки джерел інформації.

Інформаційна гігієна базується на усвідомленому ставленні до будь-яких інформаційних повідомлень незалежно від їх джерела чи популярності.

Фішинговий сайт – це вебресурс, створений для введення користувачів в оману шляхом імітації легітимного сайту. Якщо раніше основною метою фішингу було викрадення паролів та банківських реквізитів, то сьогодні поширення набули інформаційні фішингові ресурси, які можуть використовуватися для: поширення дезінформації; збору персональних даних; маніпулювання громадською думкою; дискредитації осіб та організацій; поширення шкідливого програмного забезпечення.

Такі сайти часто копіюють зовнішній вигляд відомих медіа, використовують схожі назви доменів та поширюють матеріали, що виглядають як професійна журналістика.

Так, в умовах агресивної інформаційної війни рф проти України та політичного Заходу організатори російських/проросійських пропагандистських кампаній вдаються до створення фейкових сайтів, які маскуються під відомі та авторитетні новинні сайти, тобто типовий фішинг у сфері інформаційної політики. Наприклад, в ефірі Ізраїльського радіо 22.09.2023 року було повідомлено [4], що в ізраїльському інформаційному просторі «нав'язливо з'являються якісь фейкові сайти, які ***маскуються під ізраїльські сайти***, де публікуються на івриті фейкові статті, написані нібито відомими ізраїльськими журналістами. І там мова йде про те, що українці вбивали євреїв під час Голокосту, або про те, що ми, ізраїльтяни, не повинні взагалі говорити про Україну, це не наша справа, вони самі розберуться, навіщо туди ліземо, ми маємо займатися своїми проблемами і таке інше в тому ж дусі».

У публікації [6] повідомляється, що французька влада виявила цифрову кампанію з маніпулювання інформацією, яку ведуть проти Франції із

залученням російських виконавців; у ній брали участь державні або пов'язані з російською державою структури шляхом поширення неправдивої інформації. Кампанія була націлена на сайти низки французьких загальнонаціональних видань, а також на сайт Міністерства закордонних справ та інші урядові портали шляхом створення дзеркальних сторінок. «Залучення російських посольств і культурних центрів, які брали активну участь у розширенні цієї кампанії, зокрема через свої інституційні акаунти в соціальних мережах, є новою ілюстрацією гібридної стратегії, яку росія реалізує, щоб підірвати умови для спокійних демократичних дебатів, а відтак – для підриву наших демократичних інституцій», – йдеться в заяві МЗС Франції. У Франції жертвами російської операції стали щонайменше чотири щоденні газети: Le Parisien, Le Figaro, Le Monde і 20 minutes. Агентство France-Presse зазначає, що, крім згаданих французьких видань, російська кіберкампанія дезінформації зачепила німецькі Frankfurter Allgemeine Zeitung, Der Spiegel, Bild і Die Welt, а також низку ЗМІ Італії. Ця операція є частиною тривалої і задокументованої практики впливу на суспільну думку, що проводиться росією, йдеться у звіті французького МЗС. Після вторгнення в Україну рф робить ставку на фейкові новини, щоб підірвати суспільну підтримку українців на Заході.

За нашими спостереженнями, російські/проросійські пропагандисти маскують фейкову інформацію під зовнішнє оформлення відомих та авторитетних українських інформаційних сайтів, наприклад, «Обозреватель», УНІАН [1, с. 196-199; 3, с. 114]. Так, на сайті, замаскованому під сайт «Обозреватель», розміщена фейкова публікація «Ховаємо самі себе». В ній йдеться про те, що наші західні союзники передають Україні касетні боєприпаси, щоб максимально забруднити українські землі. Це цілком корелює і з іншими діями та задумами союзників, а з ними – і нашої київської влади. «Не з'їсти – то понадкушувати», не відвоювати території, то хоча б їх загадити, разом із тими, що можуть теж відійти до противника». Зрозуміло, що за цим стоїть прагнення дискредитувати західних союзників і зірвати їх військову

допомогу Україні. На сайтах, замаскованих під сайт УНІАН, розміщені брехливі публікації про нібито конфлікти в середині української влади і української влади з адміністрацією Президента США Байдена, а також про величезні, нічим і ніким не підтверджені втрати української армії Зрозуміло, що за цим стоїть прагнення дискредитувати західних союзників і зірвати їх військову допомогу Україні.

Разом із тим, можна вказати на низку ознак, які дозволяють вирізняти фейкові сайти: **підозріла адреса вебсайту.** Однією з перших ознак фішингового ресурсу є доменне ім'я, яке тільки зовні нагадує відомий бренд або медіа, наприклад: використання додаткових символів; заміна окремих літер; додавання цифр; використання маловідомих доменних зон. Користувач повинен уважно перевіряти адресу ресурсу перед взаємодією з ним; **відсутність інформації про редакцію або власників.** Професійні медіа публікують: контакти редакції; юридичну адресу; редакційну політику; інформацію про власників. Фішингові ресурси часто приховують такі дані або надають неправдиву інформацію; **сенсаційні та маніпулятивні заголовки.** Фішингові сайти часто використовують емоційні заголовки: «Терміново!»; «Шокуюча правда!»; «Усі ЗМІ приховують це!». Подібні формулювання спрямовані на емоційне реагування користувача та зниження рівня критичного мислення. Разом із тим, такі прийоми часто використовують і цілком законні сайти – заради штучного накручування переглядів; **надмірна кількість реклами.** Велика кількість банерів, спливаючих вікон та рекламних повідомлень може свідчити про шахрайський характер ресурсу.

Особливо обережно слід сприймати критичну інформацію, яку генерують російські і проросійські пропагандисти, спрямовану проти української влади. Як правило, це робиться, щоб підірвати єдність українців, протиставити народ військовому командуванню, підірвати довіру до України міжнародних донорів. Сюди, зокрема, слід віднести інформацію про «жахливу» корупцію [7], про «звірства» ТЦК [8] тощо.

Висновки. У даному дослідженні вперше в українській науковій літературі теоретичні уявлення про інформаційну гігієну органічно поєднані із практичним застосуванням принципів інформаційної гігієни для розпізнавання фейкової інформації, зокрема, фішингових сайтів.

Встановлено, що інформаційна гігієна є одним із ключових елементів безпечної поведінки людини в цифровому середовищі. В умовах стрімкого поширення інформації та розвитку технологій фішингові інформаційні сайти стають дедалі складнішими та переконливішими. Вони використовують як технічні засоби маскування, так і психологічні механізми впливу на аудиторію.

Список джерел

1. Юринець Ю., Криволап Є., Бєлкін Л., Бєлкін М. Інформаційна гігієна як інструмент розпізнавання фішингових інформаційних сайтів. Інформація і право. № 3(58)/2026. С. 192-205.

2. Русаков М.О. Методы борьбы с фишингом и баннерами-вымогателями. *Кібербезпека в сучасному світі*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 29 листопада 2019 р.) / за ред. О.В. Дикого; уклад.: Я.І. Кузьма, Т.Ф. Стоянова, Ю.Ю. Пастернак. Одеса. Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 159-162.

3. Криволап Є.В. Використання фейкових сайтів в російській пропаганді. *АЕРО-2024. Повітряне і космічне право*: [Матеріали Всеукраїнської конференції, м. Київ, Державне некомерційне підприємство «Державний університет «Київський авіаційний інститут», 20 листопада 2024 р.]. Тернопіль. «Вектор». С. 113-115.

4. Марк Фейгин на Лучшем Радио. Спецэфир. 22.09.2024. URL: https://www.youtube.com/watch?v=KXG5xiIEJPg

5. Тихомиров О.О. Ідея інформаційної гігієни в контексті інформаційної безпеки і захисту інформаційних прав людини. *Правові новели*. Науковий юридичний журнал. № 20/2023. С. 59-65.

6. Операція Doppelgänger: як росія підробляла новини провідних європейських ЗМІ. Radio France internationale / Передрук: *Європейська правда*. 14.06.2023. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/06/14/7163639

7. Юринець Ю.Л., Бєлкін Л.М., Бєлкін М.Л. Корупційний дискурс навколо України: між реальною проблемою та інструментом інформаційного впливу. *Національні інтереси України*. 2026. № 1 (18). С. 839-353.

8. Лещенко А. Ипсошка разогрела – ракета догнала: как россия превратила ТЦК в мишени. «*ФАКТЫ*». 07.07.2025. URL: https://fakty.ua/ru/456737-ipsoshka-razogrela-raketa-dognala-kak-rossiya-prevratila-tck-v-misheni

SECTION «EDUCATIONAL ECOSYSTEMS, HUMANITIES AND CULTURAL PRACTICES IN THE GLOBAL SPACE»

Dudikova Larysa
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Professor of the Department of Language Training
Kharkiv National University of Internal Affairs
Kharkiv, Ukraine

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN ESP INSTRUCTION FOR FUTURE LAW ENFORCEMENT PROFESSIONALS: PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS

Problem statement. Modern law enforcement education is shaped by two converging demands: the need to prepare future professionals for communication in international, multicultural and digitally mediated environments, and the rapid diffusion of artificial intelligence (AI) tools into everyday academic practice. English for Specific Purposes (ESP) instruction for future police officers has traditionally centered on domain vocabulary, formal report writing and scenario-based dialogue; today it must also account for the fact that students routinely turn to AI chatbots, machine translation and writing assistants when completing language tasks, whether instructors sanction this or not. The question for ESP practitioners in police academies is therefore not whether to allow AI, but how to integrate it deliberately so that it strengthens, rather than substitutes for, the precision, professional voice and accountability that law enforcement communication demands. The central contribution of this paper is a three-dimensional pedagogical framework for AI-supported ESP instruction in law enforcement education — precision, professional voice and accountability — together with an illustrative classroom task built on this framework.

Review of recent research. Recent scholarship confirms that AI integration is becoming a defining trend in ESP pedagogy across disciplines. He, Zhang and Huang argue that AI-driven personalization, intelligent feedback and simulated professional environments can address the long-standing ESP challenges of diverse learner needs, limited interactivity and resource scarcity [2]. Yacoub demonstrates that AI-supported adaptive curriculum design can improve ESP writing outcomes when embedded within a pedagogically coherent course, while cautioning against learners' over-reliance on automated feedback [7]. Within legal and law-enforcement-adjacent ESP contexts specifically, Xatamova and Ashurov report that AI tools improved law students' legal vocabulary, grammar and writing performance, positioning AI as a means of personalizing legal English instruction rather than replacing the instructor [6]. Erito and Halim, working with AI-assisted project-based learning in ESP speaking classes, found that students valued AI chiefly as a low-pressure rehearsal partner for oral presentation and pronunciation practice, while explicitly insisting that AI "works best as a practice partner, not a replacement for [students' own] thinking" [1, p. 138-139]. In the Ukrainian context, Kashchuk reaches a closely related conclusion for professionally oriented English teaching in general: AI tools such as ChatGPT offer genuine didactic advantages — personalization, adaptability, instant feedback — but their responsible use depends on the teacher's continuing role as manager of the digital learning environment and guarantor of academic integrity [4]. Zapotichna's study of integrating ESP into first-aid training for Ukrainian law enforcement cadets confirms, in turn, that a high-stakes professional domain can be paired productively with foreign-language instruction through carefully designed classroom tasks, independently of any particular technology [8].

Specific challenges of law-enforcement ESP. A large part of the AI-in-ESP literature reviewed above could, in principle, apply to any specialized field — medicine, tourism, business, IT. What distinguishes ESP for future law enforcement professionals is the density of high-stakes, procedurally governed genres in which a single imprecise or mistranslated term can carry operational or legal consequences:

incident reports, witness and victim statements, radio communication protocols, suspect interviews, cautions and warnings, cross-border and international police-cooperation correspondence, and briefings to foreign colleagues during joint operations or peacekeeping missions. Nguyễn Ngọc Lan's study of AI writing tools in law-enforcement academic writing at the People's Security Academy is directly relevant here: it shows that AI assistants reliably improve grammar, vocabulary and coherence, yet consistently fail to render specialized law-enforcement terminology correctly, at times replacing an accurate operational term describing a specialized communication code used within security units with a vaguer, non-operational paraphrase [5, p. 72-74]. Jordán Enamorado's case study of ChatGPT in English for Tourism Purposes similarly found that, while the tool generated exercises and authentic materials effectively, its accuracy in correcting students' own written responses reached only around sixty percent, which the author concludes makes it unreliable for unsupervised use [3, p. 91-92]. In a field where language use is tied to procedure, evidentiary accuracy and the safety of both officers and civilians, this terminological and evaluative fragility is not a peripheral concern but a central pedagogical constraint that general-purpose ESP research does not fully capture.

Author's pedagogical framework: precision, professional voice, accountability. These findings point towards a working principle for ESP instructors in law enforcement academies: AI should be positioned as a controlled practice partner rather than an autonomous author or corrector. On this principle, the present paper proposes a three-part pedagogical framework for AI-supported ESP tasks with future law enforcement professionals. Precision requires the student to verify AI-generated or AI-corrected specialized vocabulary against authoritative sources before use, treating the tool's output as a first draft rather than a final answer — an approach consistent with the terminological caution raised by Nguyễn Ngọc Lan [5, p. 73]. Professional voice requires preserving the register and structural conventions of law-enforcement genres, which AI tools tend to generalize or soften unless the task is explicitly designed to constrain them; the role-play and simulated-dialogue formats

used by Jordán Enamorado for tourism English, and by Erito and Halim for oral presentation rehearsal, can be adapted here, with the chatbot cast as a witness, dispatcher or foreign colleague rather than as an evaluator [1; 3, p. 89-90]. Accountability requires that the student, not the AI system, remain responsible for the final wording of any professional communication, which in practice means building explicit verification and sign-off steps into every AI-assisted task rather than treating AI output as ready for submission — a principle that echoes Kashchuk's emphasis on the teacher's continuing role as guarantor of academic integrity in AI-supported learning [4].

Example of implementation: the incident-report task. A concrete application of this framework is the use of AI as a guided interlocutor for incident-report writing. Students draft an initial account of a scenario in English, submit it to an AI system configured to ask clarifying, Socratic-style questions about missing detail, sequence or ambiguity — rather than to rewrite the text outright — and then revise their own report in response. This preserves the student's authorship and professional voice while drawing on AI's capacity for immediate, patient and repeatable questioning, a capacity documented across the reviewed literature as one of AI's genuine pedagogical strengths [1; 2; 3, p. 88]. Since no controlled data collection has yet accompanied this task in the author's own courses, it is presented here as a pedagogically designed framework informed by classroom practice, rather than as an empirically validated model; its value lies in offering ESP instructors a replicable structure for AI integration, subject to future piloting and evaluation.

Beyond individual tasks, integrating AI into ESP courses for future law enforcement professionals raises institutional questions that Ukrainian institutions cannot avoid. Reliance on AI tools trained primarily on general or foreign professional corpora risks underrepresenting terminology, procedures and cultural context specific to Ukrainian policing, echoing the terminology gap that Nguyễn Ngọc Lan documents for Vietnamese law-enforcement English [5, p. 73]. Instructors therefore need to curate the prompts, reference materials and correction criteria

students use, rather than relying on generic AI tools "as is", and must explicitly teach the limits of AI accuracy in specialized legal and operational contexts, since uncritical trust in AI-generated content in a safety-relevant professional field carries higher stakes than in general-purpose language learning.

Conclusions. The reviewed literature converges on a cautiously optimistic assessment of AI in ESP education: current research indicates that AI tools can effectively support personalization, task generation and low-stakes oral and written practice, while remaining unreliable correctors of specialized terminology and professional register, particularly in high-stakes fields such as law enforcement [1; 2; 3; 5; 6; 7]. For ESP instruction of future law enforcement professionals, this suggests a pedagogy in which AI is deliberately scaffolded around precision, professional voice and accountability, with students retained as the final authors and verifiers of their own professional English. Ukrainian institutions, drawing on both international AI-in-ESP research and locally developed models such as Kashchuk's analysis of AI-supported professional English teaching and Zapotichna's integration of ESP into first-aid training, are well placed to design such frameworks, provided that terminological accuracy checks and instructor oversight remain built into every AI-assisted task [4; 8]. Further classroom-based piloting of the precision-professional voice-accountability model proposed here would allow its pedagogical claims to be tested empirically and refined for wider use in professional language training.

Література

1. Erito, S.N.P., Halim, N. AI-Integrated Project-Based Learning for Speaking Skill Development in ESP Communication Classes Among Information System Students. Journal of English Language Learning (JELL). 2026. Vol. 10, No. 1. P. 134-143.

2. He, L., Zhang, X., Huang, Y. Integration of Artificial Intelligence in English for Specific Purposes Education: Strategies and Effectiveness. Proceedings of the 2nd International Conference on Educational Development and Social Sciences (EDSS

2025). Advances in Social Science, Education and Humanities Research. Atlantis Press, 2025. Vol. 924. P. 582-586.

3. Jordán Enamorado, M.Á. Development of Linguistic Competence in English for Specific Purposes Through ChatGPT: A Case Study. Journal of Language and Education. 2025. Vol. 11, No. 1. P. 85-100.

4. Кащук М.Г. Застосування ChatGPT та інших AI-інструментів у вивченні англійської мови професійного спрямування. Наукові інновації та передові технології. 2026. № 4(56). С. 740-748. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-4(56)-740-748

5. Nguyễn Ngọc Lan. Using AI Writing Tools in Teaching Law Enforcement Academic Writing. Equipment with New General Education Program. 2024. Vol. 2, Issue 315. P. 72-75.

6. Xatamova, N., Ashurov, J. The Future of Legal English Learning: Integrating AI into ESP Education. SPAST Reports. 2024. Vol. 1, No. 7.

7. Yacoub, E.S.A. Integrating Artificial Intelligence into Adaptive ESP Curriculum Design: Pedagogical Innovations for Specialized Language Learning. Journal of English for Academic and Specific Purposes (JEASP). 2026. Vol. 9, No. 1. P. 1-19.

8. Запотічна Р. Integrating English for Specific Purposes into First Aid Training for Future Law Enforcement Officers. Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: зб. наук. статей. Львів: ЛьвДУВС, 2025. С. 47-57.

SECTION «EDUCATIONAL ECOSYSTEMS, HUMANITIES AND CULTURAL PRACTICES IN THE GLOBAL SPACE»

Olendra Nataliia Bohdanivna,

senior lecturer of the department of language training

Kharkiv National University of Internal Affairs

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

INSTRUCTION CHECKING QUESTIONS AS A TOOL FOR ENHANCING TEACHING EFFECTIVENESS IN PROFESSIONALLY ORIENTED ENGLISH LANGUAGE EDUCATION

Keywords: instruction checking questions, English language teaching, professionally oriented education, instructional clarity, classroom interaction, teaching effectiveness.

Introduction. The effectiveness of English language teaching depends not only on the quality of learning materials and teaching methods but also on the clarity of classroom instructions. Even well-designed activities may fail to achieve their objectives if students misunderstand what they are expected to do, how they should organise their work or what outcome they need to produce. Consequently, checking learners' understanding of instructions is an important aspect of effective classroom management and teaching practice.

This issue is particularly relevant in professionally oriented English language education, where learning activities are designed to develop language proficiency in connection with students' future professional needs. Such activities may require learners to analyse professional information, solve problems, participate in role plays, collaborate with peers or present the results of their work. To engage successfully in these tasks, students need to understand not only the language being used but also the requirements of the activity itself. Instruction Checking Questions (ICQs) can help

teachers identify potential misunderstandings before students begin working and clarify task requirements when necessary.

The purpose of this paper is to examine the methodological potential of Instruction Checking Questions in professionally oriented English language education and to identify practical ways of using them to clarify task requirements, support classroom interaction and make learning activities more purposeful.

The Methodological Role of Instruction Checking Questions. Instruction Checking Questions are questions used by teachers to check whether learners understand the instructions for a classroom task. They focus on the practical aspects of an activity, including what students are expected to do, how they should organise their work, how much time they have and what result they need to produce. Their purpose is to identify possible misunderstandings before these interfere with task completion.

One important reason for using ICQs is that a teacher's explanation does not necessarily guarantee learners' understanding. Students may recognise individual words in an instruction but fail to understand how its different requirements fit together. They may also overlook a time limit, misunderstand the expected format of an answer or begin working individually when collaboration is required.

A general question such as "Do you understand?" may not reveal these difficulties. As Cooley points out, affirmative responses to general comprehension questions do not necessarily demonstrate that learners have understood an explanation correctly and completely [1]. Waring's analysis of classroom interaction similarly shows that questions such as "Do you have any questions?" do not always function as effective invitations for learners to express uncertainty [2]. These observations highlight the importance of checking understanding through questions that address specific aspects of a task.

ICQs should be distinguished from Concept Checking Questions (CCQs). Although both techniques involve asking questions to check understanding, they

serve different purposes. ICQs focus on the instructions for an activity, whereas CCQs check learners' understanding of the meaning or use of a language item.

For example, before a pair-work speaking activity, a teacher may ask, "Are you working individually or in pairs?" or "Do you need to write a report after the discussion?" These are ICQs because they clarify how the task should be completed. By contrast, when teaching the Past Perfect, a teacher might ask, "Did the first action happen before or after the second past action?" This question checks understanding of the grammatical concept and therefore functions as a CCQ.

The distinction is important because learners may understand the language point but misunderstand the task, or understand the instructions without fully understanding the language they are expected to use. Teachers should therefore select the type of checking question according to the learning objective and the potential source of difficulty.

Practical Application of ICQs in Professionally Oriented English Language Education. The use of ICQs should be determined by the nature and complexity of a learning activity. They are particularly useful when a task involves several stages, specific interaction patterns, a defined time limit or a particular expected outcome. The following examples illustrate how teachers can incorporate ICQs into different types of professionally oriented English language activities.

1. Speaking Activities and Role Plays

Role plays provide opportunities for learners to practise professional communication in simulated situations. However, students need to understand their roles, the purpose of the interaction and the expected outcome before they begin.

For example, a teacher may ask students to work in pairs and conduct a simulated professional interview. One student asks questions, while the other responds using the information provided in a short case description. After the conversation, students summarise the main points.

The teacher may check understanding by asking:

- Are you working individually or in pairs?

- Who is asking the questions?
- Should you use the information in the case description?
- Do you need to write a summary after the interview?
- How much time do you have?

These questions address the essential requirements of the activity without repeating the entire instruction. They also help students distinguish between the different stages of the task.

2. Case Studies and Problem-Solving Tasks

Case studies are frequently used in professionally oriented education because they encourage learners to interpret information, identify problems and justify possible solutions. Such activities may include several requirements that students need to understand before starting.

For example, learners may be asked to read a short professional case, identify two main problems and suggest possible solutions supported by evidence from the text.

Appropriate ICQs may include:

- How many problems do you need to identify?
- Should your suggestions be based on the information in the case?
- Are you working alone or discussing your ideas with a partner?
- Do you need to explain your reasons?
- What will you present at the end: a list of problems or a complete analysis?

The final question is particularly useful when the expected outcome may be interpreted in different ways. By clarifying the required format, the teacher helps students direct their attention towards the actual purpose of the task.

3. Reading and Listening Comprehension

Reading and listening activities may also require instruction checking, especially when students need to approach the same text in different ways. Learners may be asked to identify the main idea, locate specific information, complete a table, select correct answers or summarise key points.

Before a reading task, the teacher might ask:

- Are you reading for the general idea or looking for specific details?
- Do you need to answer every question?
- Should you write full sentences or short answers?
- Are you allowed to use the text while answering the questions?
- Before a listening activity, the teacher may ask:
- Will you complete the table while listening or afterwards?
- How many times will you listen to the recording?
- Do you need to write every word or only the key information?

Such questions help ensure that students understand the purpose and procedure of the activity. This is particularly important when the task assesses a specific skill, since misunderstanding the instructions may affect students' ability to demonstrate that skill.

4. Grammar, Vocabulary and Digital Learning Activities

ICQs can also be incorporated into grammar and vocabulary practice. For instance, students may be asked to complete sentences using appropriate professional terminology and then compare their answers in pairs. Before the activity, the teacher can ask: "Do you choose the words from the box or supply your own?", "Are you completing the sentences individually first?" and "Will you compare your answers afterwards?"

Digital activities require similar clarification. Before a quiz or an online collaborative task, students should know whether they are working individually or in teams, how many attempts are permitted and whether they need to explain their answers.

Possible ICQs include:

- Are you answering individually or as a team?
- Do you have one attempt or several attempts?
- Do you need to explain your choice?

- Should you submit your answers before the time limit?

These examples demonstrate that ICQs are not restricted to speaking activities. They can be adapted to different learning formats whenever students need to follow a procedure or meet specific task requirements.

Principles for Effective Use of ICQs. Although ICQs can support clearer classroom communication, their effectiveness depends on how they are formulated and used. Asking too many questions after every instruction may interrupt the lesson, increase students' cognitive load and make classroom procedures unnecessarily complicated. Teachers should therefore use ICQs selectively and purposefully.

First, questions should be **clear and concise**. Long or grammatically complex questions may create additional difficulties, particularly for learners whose English proficiency is still developing. The wording should be appropriate to students' language level and should focus on one requirement at a time.

Second, ICQs should be **directly related to the task**. Teachers should identify the aspects that learners are most likely to misunderstand, such as the number of items to complete, the organisation of pair or group work, the time available or the expected format of the response. Questions that do not clarify an actual requirement add little value.

Third, teachers should **consider the complexity of the activity**. A simple matching exercise may require no additional checking if its instructions are straightforward. A multi-stage discussion, case analysis or collaborative presentation may require several questions because learners need to coordinate different actions.

Fourth, teachers should **use learners' responses to decide whether clarification is necessary**. ICQs are not merely a ritual to be performed after giving instructions. If a learner provides an incorrect answer, the teacher should clarify the relevant point, possibly by rephrasing the instruction, demonstrating the procedure or using a visual prompt. The aim is to establish shared understanding before the activity begins.

Finally, ICQs should contribute to a **supportive classroom environment**. Students should feel comfortable indicating uncertainty and asking for clarification.

Teachers can encourage this by responding constructively to incorrect answers and treating clarification as a normal part of learning rather than as evidence of insufficient ability.

These principles are consistent with the practical recommendations discussed in the literature on instruction-giving and ICQs. Radeva's reflective study, for example, highlights the need for teachers to consider when checking questions are appropriate and how their use may differ according to learners and classroom circumstances [3]. Loaiza Angulo also examines instruction-giving and the use of ICQs in English lessons, drawing attention to the importance of helping learners understand the procedures required to complete classroom activities [4].

Conclusions. Instruction Checking Questions represent a practical tool for improving the clarity of classroom communication in professionally oriented English language education. By focusing on the requirements of a learning activity, they help teachers identify possible misunderstandings before these affect task completion. Their use is particularly relevant to activities involving collaboration, problem-solving, role plays, text analysis and other tasks with several stages or clearly defined outcomes.

The distinction between ICQs and CCQs is essential: the former check whether learners understand what they need to do, while the latter focus on their understanding of language meaning and use. Recognising this difference enables teachers to select appropriate questions in accordance with the objectives of a particular activity.

The methodological value of ICQs lies not in the number of questions asked but in their relevance, clarity and purposeful use. When integrated selectively into classroom practice, they can support more effective task organisation, facilitate interaction and help learners focus on the intended learning outcomes. Further empirical research could examine how different approaches to instruction checking relate to learners' task performance and classroom participation across professional fields and language proficiency levels.

References

1. Cooley D. English teachers, are you asking the right questions? British Council. 2015. URL: https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/english-teachers-are-you-asking-right-questions (date of access: 20.10.2026).

2. Waring H. Z. "Any Questions?": Investigating the Nature of Understanding-Checks in the Language Classroom. TESOL Quarterly. 2012. Vol. 46, no. 4. P. 722–752. DOI: https://doi.org/10.1002/tesq.48.

3. Radeva P. A. The Use of Instruction Checking Questions in the EFL Classroom. Knowledge – International Journal. 2020. Vol. 41, no. 6. P. 1141–1146.

4. Loaiza Angulo J. C. The Importance of Instruction-Giving to Better Students' Performance of Class Activities in English Lessons. Ciencia Latina Revista Científica Multidisciplinar. 2023. Vol. 7, no. 3. P. 3449–3464. DOI: https://doi.org/10.37811/cl_rcm.v7i3.6419.

SECTION «ЦИФРОВА ІНЖЕНЕРІЯ, МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, ВИСОКІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНДУСТРІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ»

Сідорович Валентин Русланович,

студент

Болтьонков Віктор Олексійович,

к.т.н., доцент

Національний університет «Одеська політехніка»,

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ АВТОМАТИЧНОГО РОЗПІЗНАВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО МОВЛЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ВЕЛИКИХ МОВНИХ МОДЕЛЕЙ

Вступ. Автоматичне розпізнавання мовлення (Automatic Speech Recognition, ASR) є важливим напрямом обробки сигналів і природної мови. Воно застосовується для транскрибування лекцій, нарад, телефонних розмов, голосових повідомлень та інших аудіоматеріалів. Попри значний прогрес нейромережевих систем, якість розпізнавання в реальних умовах залежить від акустичних завад, реверберації, темпу й особливостей вимови, а також від наявності спеціальної термінології, власних назв і абревіатур. Для української мови проблема ускладнюється обмеженістю навчальних ресурсів порівняно з найбільш поширеними мовами.

Навіть коли акустична модель правильно відтворює значну частину слів, отриманий текст може містити орфографічні та морфологічні помилки, некоректну пунктуацію, порушення регістру, а також ненормалізовані числа, дати й одиниці вимірювання. Отже, практична придатність системи визначається не лише точністю розпізнавання окремих слів, а й лінгвістичною коректністю та читабельністю підсумкової транскрипції.

Перспективним напрямом розв'язання цієї проблеми є інтеграція ASR із великими мовними моделями (Large Language Models, LLM). На відміну від акустичної моделі, яка формує первинну текстову гіпотезу на основі аудіосигналу, LLM може аналізувати ширший контекст висловлювання, виправляти контекстно очевидні помилки та виконувати комплексну текстову нормалізацію. Водночас застосування LLM потребує контролю, оскільки модель може надмірно редагувати текст або додавати інформацію, якої не було в аудіозаписі.

Мета роботи — розробити та дослідити методику розпізнавання мовних повідомлень із використанням великих мовних моделей для підвищення точності й лінгвістичної коректності автоматично отриманих транскрипцій.

Основна ідея методики. Пропонується каскадний конвеєр обробки мовного повідомлення, у якому акустична система ASR виконує первинне розпізнавання, а LLM здійснює постобробку отриманого тексту. Така архітектура не потребує обов'язкового донавчання акустичної моделі та дає змогу незалежно змінювати компоненти системи.

Узагальнено процес містить такі етапи: 1) попередня обробка аудіосигналу, зокрема приведення до необхідного формату та, за потреби, зменшення шуму; 2) автоматичне розпізнавання мовлення з формуванням текстової гіпотези; 3) контекстно-орієнтована корекція результату за допомогою LLM; 4) відновлення пунктуації, великих літер, меж речень та абзаців; 5) нормалізація чисел, дат, часу, грошових сум і одиниць вимірювання; 6) контроль змін для виявлення надмірного редагування та можливих галюцинацій моделі.

Взаємодія з LLM організовується через структурований промпт, який визначає роль моделі, дозволені типи виправлень і обмеження на перетворення. Зокрема, доцільно вимагати збереження змісту вихідного повідомлення, забороняти додавання нових фактів і обмежувати редагування фрагментами, для яких контекст дає підстави припускати помилку. За наявності предметної

специфіки до промпту може додаватися контекст: тематика запису, глосарій термінів, власні назви та попередні сегменти транскрипту.

Як базову модель розпізнавання доцільно розглядати Whisper, що підтримує багато мов і демонструє стійкість до різноманітних акустичних умов. Для порівняльного аналізу може використовуватися Wav2Vec 2.0/XLS-R. Вибір цих моделей дає змогу дослідити вплив лінгвістичної постобробки на результати різних типів акустичних систем. Остаточний вибір має бути перевірений експериментально на узгоджених тестових даних.

Оцінювання ефективності. Для порівняння базового ASR та конвеєра ASR+LLM пропонується використовувати декілька груп показників. Основними є частота помилок на рівні слів (WER) і символів (CER). WER визначається співвідношенням кількості замін, пропусків і вставок до кількості слів в еталонній транскрипції: $WER = (S + D + I) / N \times 100\ \%$, де S — заміни, D — пропуски, I — вставки, N — кількість слів еталонного тексту. Відносне зниження WER після постобробки може оцінюватися як $\Delta WER = (WER_base - WER_LLM) / WER_base \times 100\ \%$.

Якість відновлення пунктуації доцільно оцінювати за точністю (Precision), повнотою (Recall) і F_1-мірою. Додатково необхідно враховувати збереження змісту, частку випадків надмірного редагування та кількість фрагментів, доданих моделлю без підтвердження в початковому тексті. Для практичного застосування важливі також час обробки, коефіцієнт реального часу (RTF), споживання обчислювальних ресурсів і вартість використання LLM.

Експериментальне порівняння має проводитися на однакових тестових аудіозаписах із використанням еталонних транскрипцій. Це дасть змогу відокремити внесок акустичного розпізнавання від ефекту лінгвістичної постобробки. Важливо аналізувати не лише середні значення метрик, а й характер змін: чи зменшилася кількість помилок у власних назвах і термінах, чи покращилися пунктуація та форматування, чи не було втрачено або змінено зміст коректно розпізнаних фрагментів.

Очікувана науково-практична цінність. Запропонований підхід спрямований на вдосконалення конвеєра автоматичного розпізнавання шляхом додавання контекстно-орієнтованої лінгвістичної корекції на основі LLM. Його перевага полягає в комплексному опрацюванні помилок, пунктуації та текстової нормалізації без обов'язкового перенавчання акустичної моделі. Водночас ефективність такого рішення має підтверджуватися експериментально, оскільки поліпшення читабельності не завжди означає зменшення WER, а надто вільне редагування може призвести до спотворення сказаного.

Висновки. Аналіз сучасних систем ASR показує, що навіть високопродуктивні нейромережеві моделі не завжди формують текст, готовий до безпосереднього використання, особливо для україномовних повідомлень зі спеціальною термінологією та складними умовами запису. Інтеграція великої мовної моделі на етапі постобробки є перспективним способом поєднати акустичну інформацію з контекстним лінгвістичним аналізом. Для практичної реалізації необхідно формалізувати промпти, обмежити надмірне редагування та оцінювати систему одночасно за точністю, збереженням змісту й експлуатаційними показниками.

SECTION «ОБЧИСЛЮВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ІНЖЕНЕРІЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА КІБЕРБЕЗПЕКА»

Судак Володимир Володимирович

здобувач першого курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальність F2 «Інженерія програмного забезпечення»

Тройніна Анастасія Сергіївна

кандидат технічних наук, доцент кафедри інженерії програмного забезпечення

Національний університет «Одеська політехніка»

ПРОЄКТУВАННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ЗВЕРНЕНЬ ДО СЛУЖБИ ПІДТРИМКИ НА ОСНОВІ ХМАРНОЇ ПЛАТФОРМИ FIREBASE

Актуальність дослідження. Ефективність служби підтримки залежить від можливості швидко реєструвати звернення, контролювати їхні статуси, зберігати історію взаємодії та забезпечувати своєчасне інформування користувачів. Якщо ці процеси не об’єднані в єдиній інформаційній системі, ускладнюються контроль виконання запитів, розподіл навантаження між операторами та оцінювання якості обслуговування. Тому актуальним є системне проєктування програмного рішення, яке централізує облік звернень і визначає узгоджені вимоги до функціональності, безпеки та надійності [1].

Метою роботи є формування концептуальної моделі системи SupportTech для обліку звернень користувачів до служби підтримки та обґрунтування вибору її архітектури із застосуванням методів системного аналізу й багатокритеріального оцінювання.

Основний матеріал. Об’єктом проєктування є процес організації та автоматизації обліку, опрацювання й контролю звернень користувачів. SupportTech розглядається як вебзастосунок, що має забезпечувати створення

звернення, присвоєння йому ідентифікатора, збереження опису проблеми, перегляд поточного статусу, формування відповіді працівника та збереження історії опрацювання. Основними категоріями користувачів є клієнти, оператори служби підтримки й адміністратори. Клієнти створюють звернення та відстежують їхній стан, оператори опрацьовують запити й надають відповіді, а адміністратори здійснюють управління користувачами та налаштуваннями системи.

Під час системного аналізу визначено взаємодію SupportTech із зовнішнім середовищем. Користувачі передають реєстраційні дані та інформацію про проблему; оператори переглядають звернення, формують відповіді й змінюють статуси; адміністратори керують користувачами та правами доступу. Хмарні сервіси розглядаються як технологічна основа для зберігання інформації, автентифікації та розгортання вебклієнта. Окремо враховано зовнішні сервіси повідомлень і нормативні вимоги щодо захисту персональних даних.

Функціональну модель системи структуровано за трьома напрямами: основна діяльність, забезпечення та управління. Основна діяльність охоплює приймання звернень, їх опрацювання й інформування користувачів. Забезпечення включає зберігання даних, автентифікацію, контроль доступу та технічний супровід. Управління передбачає адміністрування користувачів і контроль показників роботи. Така декомпозиція дає змогу визначити відповідальність кожної підсистеми та інформаційні потоки між ними. Отримана функціональна структура використовується як основа для визначення вимог до компонентів системи та подальшого вибору архітектурного рішення

Для оцінювання якості проєктного рішення визначено цільові показники. Зокрема, для підсистеми приймання звернень запропоновано середній час реєстрації не більше 2 с і частку успішно зареєстрованих коректних звернень не менше 99 %. Для інформування цільовим орієнтиром є формування повідомлення не більше ніж за 5 с за нормального навантаження. Зазначені значення прийнято як попередні проєктні орієнтири для оцінювання швидкодії

та надійності системи. Їх відповідність реальним умовам експлуатації буде перевірено під час тестування. Для контролю доступу передбачено проходження всіх обов'язкових тестів розмежування прав.

Вибір архітектури виконано з використанням морфологічного аналізу. Було сформовано три основні альтернативні варіанти, що відрізняються способом автентифікації, контролю доступу, зберігання даних і розгортання. Варіант В1 – вебсистема на базі Firebase із використанням Firebase Authentication, Cloud Firestore, правил безпеки Firestore та Firebase Hosting. Варіант В2 – класична клієнт-серверна система з окремим серверним API, реляційною базою даних MySQL і розгортанням на VPS або власному сервері. Варіант В3 – гібридна система, що поєднує Firebase Authentication і Cloud Firestore з окремим серверним API та серверною логікою. Було сформовано альтернативи, що відрізняються способом автентифікації, контролю доступу, інформування та розгортання. Існує $N = 3^6 = 729$ можливих комбінацій за умови, що кожна з шести ознак має три альтернативи й початково всі вони комбінуються незалежно. Для кожної із зазначених ознак розглянуто декілька можливих технічних рішень, комбінації яких сформували альтернативні варіанти архітектури системи. Було сформовано три основні варіанти.

Для порівняння архітектурних альтернатив використано п'ять інтегральних критеріїв: функціональну відповідність (вага 25 %), безпеку (25 %), надійність і масштабованість (20 %), економічну ефективність (15 %), а також простоту розробки та супроводу (15 %). Сума ваг становить 100 %. Підсумкову оцінку кожного варіанта визначено як суму добутків вагових коефіцієнтів критеріїв на відповідні нормовані експертні оцінки [2].

За результатами розрахунку варіант В1 (Firebase) отримав 93,75 бала зі 100, варіант В2 (класична клієнт-серверна система) – 75,00 бала, а варіант В3 (гібридна система) – 86,875 бала. Найвищу підсумкову оцінку отримав варіант В1, що пояснюється передусім його економічною ефективністю та меншою

складністю розробки й супроводу завдяки використанню готових хмарних сервісів Firebase.

Обґрунтований варіант передбачає використання Firebase Authentication [3], Cloud Firestore і Firebase Hosting [4]. Firebase Authentication забезпечує автентифікацію користувачів, Cloud Firestore використовується для зберігання звернень та історії їх опрацювання, а Firebase Hosting забезпечує розміщення вебклієнта. Використання зазначених компонентів забезпечує реалізацію основних функцій системи та спрощує її розгортання й подальший супровід. Перевагами такого підходу є наявність готових хмарних сервісів і зменшення потреби в самостійному адмініструванні серверної інфраструктури. Водночас під час подальшої реалізації необхідно деталізувати правила доступу, механізми резервного копіювання й відновлення, контроль витрат, обробку помилок та вимоги до захисту персональних даних. Для вкладень, розмір яких перевищує обмеження документа Firestore, слід окремо передбачити відповідне файлове сховище.

Висновки. У результаті системного проєктування сформовано концептуальну модель SupportTech, визначено основні групи користувачів, функціональні підсистеми, вимоги та цільові показники якості. Застосування морфологічного аналізу й багатокритеріального оцінювання дало змогу порівняти альтернативні архітектурні рішення. Порівняння трьох архітектурних альтернатив за п’ятьма інтегральними критеріями засвідчило перевагу варіанта B1, який отримав 93,75 бала зі 100, тоді як варіанти B2 і B3 набрали відповідно 75,00 та 86,875 бала. За результатами багатокритеріального оцінювання для подальшої реалізації SupportTech обрано архітектуру на основі Firebase Authentication, Cloud Firestore та Firebase Hosting, яка забезпечує необхідну функціональність і зменшує складність адміністрування серверної інфраструктури.

Список використаних джерел

1.Al-Hawari F., Barham H. A machine learning based help desk system for IT service management. Journal of King Saud University — Computer and Information Sciences. 2021. Vol. 33, No. 6. P. 702–718. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jksuci.2019.04.001.

2.Keshavarz-Ghorabaee M., Amiri M., Zavadskas E. K., Turskis Z., Antucheviciene J. Simultaneous Evaluation of Criteria and Alternatives (SECA) for Multi-Criteria Decision-Making. INFORMATICA. 2018. Vol. 29, No. 2. P. 265–280. URL: https://www.informatica.vu.lt/journal/INFORMATICA/article/891/text.

3.Firebase. Firebase Authentication Documentation. URL: https://firebase.google.com/docs/auth (дата звернення: 17.10.2026).

4.Firebase. Get started with Firebase Hosting. URL: https://firebase.google.com/docs/hosting/quickstart (дата звернення: 20.10.2026).

SECTION «ЦИФРОВА ІНЖЕНЕРІЯ, МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, ВИСОКІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНДУСТРІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ»

Андреєва Наталія Олексіївна, канд. тех. наук, доцент, доцент кафедри вищої математики, математичного моделювання та фізики, Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ;

Лиходєєва Ганна Володимирівна, канд. пед. наук, доцент, завідувачка кафедри вищої математики, математичного моделювання та фізики, Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ;

Варшамов Армен Варшамович, старший викладач кафедри вищої математики, математичного моделювання та фізики, Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, м. Київ;

Марінченко Ганна Євгеніївна. канд. тех. наук, доцент, *доцент* кафедри загальної та прикладної фізики Державний університет «Київський авіаційний інститут», м. Київ

ПЕРЕМИКАННЯ МАРШРУТІВ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ З ФІЗИКИ ЗА ІНФРАСТРУКТУРНИХ ПЕРЕРИВАНЬ

Відключення електроенергії, повітряні тривоги й нестабільний зв’язок можуть перервати лабораторну роботу на будь-якому етапі. Наявність цифрової платформи не гарантує продовження навчання. Потрібний заздалегідь визначений порядок переходу до доступного формату зі збереженням підтверджених результатів. Це відповідає розмежуванню спроєктованого онлайн-навчання та екстреного перенесення занять у дистанційне середовище [1].

Мета роботи — конкретизувати протокол перемикання між маршрутами лабораторного практикуму з фізики та вимоги до автономного виконання.

Методологічну основу становлять порівняння лабораторних форматів і педагогічне моделювання. Протокол є проєктним рішенням, результативність якого має бути перевірена у проспективному пілоті.

Передбачено п’ять маршрутів: A — аудиторний експеримент; B1 — віддалена реальна установка; B2 — симуляційна лабораторія; C — домашній дослід із сенсорами смартфона; D — автономне опрацювання верифікованого набору даних. Їх добирають за безпечністю, технічною доступністю та відповідністю навчальній меті. Застосунок phyphox розширює можливості власних вимірювань, але потребує перевірки доступних сенсорів, калібрування й контролю якості даних [2].

Точку перемикання доцільно фіксувати як останній підтверджений етап роботи, після якого попередній маршрут став недоступним. У журналі зазначають причину переходу, збережені матеріали, новий маршрут і результати, які він здатний забезпечити. Такий запис дозволяє відновити діяльність без повторення всіх операцій та визначити, які практичні вміння залишилися непідтвердженими.

Першою умовою продовження є безпека. Під час небезпечної ситуації роботу призупиняють; доступ до резервної технології не є підставою продовжувати дослід. Після відновлення безпечних умов перевіряють живлення, зв’язок, пристрій, обладнання та завчасно збережені матеріали. Якщо жоден допустимий маршрут недоступний, коригують строк виконання. Вибір резервного формату не можна повністю перекладати на студента.

Автономний пакет готують до переривання. Він містить стислу інструкцію, критерії оцінювання, шаблон журналу, паспорт резервного набору, порядок експорту даних і правила називання файлів. Відеопояснення надають у короткій версії із субтитрами. Основні відомості мають бути доступні локально або в друкованому вигляді. Маршрут D також недоступний, якщо студент не має ні працездатного пристрою, ні придатних друкованих матеріалів.

Під час переходу зберігають лише етапи з перевіреним походженням даних. Нові результати маркують за джерелом і методом отримання. Фізичні вимірювання та модельні значення не об’єднують в одну експериментальну серію. Втрата первинних матеріалів потребує контрольного відтворення або резервного завдання. Після відновлення зв’язку студент синхронізує файли та проходить короткий мікро захист.

Педагогічний супровід забезпечують чіткі інструкції, передбачуваний зворотний зв’язок і підтримка саморегуляції [3]. Для пілоту пропонується семиденне вікно виконання з подовженням на документовану недоступність усіх безпечних маршрутів. Час перемикання відлічують після відновлення безпеки й доступності резервного формату; загальну тривалість переривання реєструють окремо. Так розділяють організаційну затримку та інфраструктурні обставини.

Попередні орієнтири пілоту — медіана перемикання до 30 хвилин, 90-й перцентиль до 24 годин і завершення щонайменше 90 % призначених робіт у визначене вікно. Це невстановлені нормативи: їх необхідно затвердити до збору даних та перевірити на здійсненність. Окремо аналізують доступність маршрутів, повноту доказів і потребу в очній компенсації.

Отже, кероване перемикання перетворює резервні формати на узгоджену систему підтримання практикуму. Її практичний зміст полягає у збереженні підтверджених етапів, прозорому документуванні переходу та справедливому коригуванні строків. Емпірична апробація має встановити, наскільки протокол скорочує затримки й підтримує визначені результати навчання.

Список використаних джерел

1. Hodges C., Moore S., Lockee B., Trust T., Bond A. The difference between emergency remote teaching and online learning. EDUCAUSE Review. 2020. URL: https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning (accessed: 19.09.2026).

2. Staacks S., Hütz S., Heinke H., Stampfer C. Advanced tools for smartphone-based experiments: phyphox. Physics Education. 2018. Vol. 53, no. 4. Article 045009. DOI: https://doi.org/10.1088/1361-6552/aac05e.

3. Rapanta C., Botturi L., Goodyear P., Guàrdia L., Koole M. Online university teaching during and after the COVID-19 crisis: refocusing teacher presence and learning activity. Postdigital Science and Education. 2020. Vol. 2. P. 923–945. DOI: https://doi.org/10.1007/s42438-020-00155-y.

SECTION «ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА, СТАЛЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОСИСТЕМ»

Врадій Оксана Ігорівна, доцент кафедри екології та охорони навколишнього середовища,

Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА НЕДЕРЕВНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЛІСУ ЯК ЧИННИКА СТАЛОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОСИСТЕМ

Дослідження екологічного стану та якісних показників недеревної продукції лісу (НДПЛ) проводилися у лісових екосистемах Правобережного Лісостепу України в межах науково-дослідного проєкту за підтримки Гранту Президента України для молодих вчених «Оцінка екологічного стану недеревної продукції лісу, що зазнала наслідків військових дій в умовах Лісостепу Правобережного» (гартоотримувач Врадій О.І.). Регіон Правобережного Лісостепу відзначається високою інтенсивністю лісокористування, щільним населенням та значним частковим внеском побічних лісових користувань (дикорослі гриби, ягоди, лікарська рослинна сировина) у соціально-економічний потенціал місцевих громад. Проте воєнні дії та супутнє техногенне навантаження останніх років призвели до виникнення нових екологічних ризиків, пов'язаних із забрудненням лісових ґрунтів і біоти важкими металами та радіонуклідами.

У межах виконання проєкту проведено комплексний моніторинг вмісту токсикантів у системі «сірий лісовий ґрунт/чорнозем підзолений – лісова підстилка – НДПЛ» на постійних пробних площах (ППП) у насадженнях Правобережного Лісостепу, що зазнали різного ступеня техногенно-воєнного

впливу (включно із зонами пірогенної деградації та транзитними зонами переміщення військової техніки).

Аналіз вмісту важких металів у ґрунтовому профілі та рослинних зразках показав, що в зонах техногенно-воєнного впливу спостерігається суттєве перерозподілення рухомих форм елементів. У лісових підстилках вміст свинцю (Pb) та кадмію (Cd) перевищував фонові значення у 2,1–3,4 раза, що пояснюється осадженням продуктів детонації боєприпасів, згоряння палива та вибухових речовин.

За результатами атомно-абсорбційної спектрометрії встановлено міжвидову диференціацію щодо накопичення металів у різних категоріях НДПЛ.

Як свідчать дані таблиці 1, максимальні рівні акумуляції кадмію та свинцю зафіксовані у плодових тілах макроміцетів, що перевищують установлені нормативи безпеки. Зокрема, у маслюках та білих грибах концентрація Cd перевищує гранично допустимі рівні у 2–3 рази.

Оцінка радіоекологічного стану лісових біогеоценозів Правобережного Лісостепу засвідчила, що щільність забруднення ґрунтів ^{137}Cs на досліджуваних об'єктах становить 3,7–18,5 кБк/м^2. Механічне порушення ґрунтового покриву та пірогенні фактори зумовлюють мінералізацію лісової підстилки та вивільнення інкорпорованих радіонуклідів у верхній гумусовий горизонт.

Отримані результати підтверджують, що гриби залишаються критичним елементом побічного лісокористування: понад 35% вибірки з контрольних ділянок Правобережного Лісостепу мали показники ^{137}Cs, що наближаються до критичних допустимих рівнів (ДР-2006).

На основі обробки супутникових знімків *Sentinel-2* із застосуванням вегетаційного індексу NDVI та розрахованих коефіцієнтів екологічного ризику проведено просторове зонування лісових масивів Правобережного Лісостепу. Було виділено 3 основні екологічні зони безпеки побічного лісокористування. 1. Зона високого екологічного ризику (NDVI < 0,45, високий рівень воєнного/техногенного навантаження). Заборонна зона для заготівлі НДПЛ.

Вміст важких металів у 50% проб перевищує ГДК. 2. Зона помірного ризику ($NDVI = 0,45–0,65$, середня градація порушеності). Зона обмеженого лісокористування. Потребує обов'язкового радіологічного та токсикологічного експрес-контролю кожної партії сировини. 3. Екологічно стабільна зона (NDVI > 0,65). Сировина відповідає вимогам ДСТУ/ГОСТ щодо харчової та фармацевтичної безпеки.

Результати виконання проєкту за Грантом Президента для молодих вчених підтверджують необхідність перегляду стандартних підходів до оцінки ресурсного потенціалу лісів Правобережного Лісостепу. Запропоновано комплекс адаптивних заходів: впровадження обов'язкового паспортування заготівельних ділянок НДПЛ за токсикологічними та радіологічними показниками; використання геоінформаційних карт екологічного ризику під час планування лісогосподарських заходів та видачі лісорубних/лісових квитків на побічне користування; розробка нормативно-методичних рекомендацій щодо фіторемедіації деградованих ділянок лісу з використанням технічних лісових культур та обмеження збирання біоакумулятивних видів (зокрема грибів-гіпернакопичувачів) на відновлюваних територіях.

У результаті проведеного дослідження здійснено комплексну екологічну оцінку якісного стану та безпечності недеревної продукції лісу (НДПЛ) в умовах повоєнної трансформації лісових екосистем Правобережного Лісостепу. Доведено, що прямі та опосередковані наслідки бойових дій (детонація боєприпасів, пірогенні чинники, руйнування лісової підстилки) спричинили суттєве перерозподілення екотоксикантів у лісових біогеоценозах. У лісових підстилках Правобережного Лісостепу зафіксовано перевищення фонових концентрацій свинцю (Pb) та кадмію (Cd) у 2,1–3,4 раза.

Встановлено чітку міжвидову диференціацію акумуляції важких металів та радіонуклідів. Максимальні коефіцієнти біологічного поглинання характерні для макроміцетів (дикорослих грибів, зокрема роду *Boletus* та *Suillus*), де концентрація кадмію (Cd) у зонах підвищеного ризику досягає 1,42 мг/кг сухої

маси, що в 2–3 рази перевищує встановлені нормативи безпеки. Питома активність ^{137}Cs у плодових тілах грибів на окремих ділянках наближається до критичних допустимих рівнів (до 520 Бк/кг).

За допомогою супутникового моніторингу (*Sentinel-2*) та розрахунку вегетаційного індексу NDVI проведено екологічне зонування лісових масивів регіону. Виділено зони високого, помірного та стабільного екологічного ризику, що дозволяє диференційовано підходити до регламентації побічного лісокористування.

Запропоновано комплекс адаптивних заходів повоєнного відновлення, що включає обов'язкове паспортування заготівельних ділянок НДПЛ, впровадження GIS-картування ризиків у практику лісогосподарських підприємств та обмеження заготівлі біоакумулятивних видів сировини на забруднених територіях.

Отримані результати створюють науково-методичне підґрунтя для забезпечення екологічної безпеки населення та сталого розвитку лісового господарства в регіонах, що зазнали антропогенної трансформації внаслідок воєнних дій.

Список використаних джерел

1. Генсірук С.А. Ліси України. Львів: ВМЛ, 2002. 496 с.
2. Ткач В.П., Малюга В.М. Екологічний стан лісових екосистем України в сучасних умовах. *Лісівництво і агролісомеліорація*. 2021. Вип. 139. С. 3–12.
3. Краснов В.П., Орлов О.О., Курбет Т.В. Радіоекологія лісів Полісся України. Житомир: Волинь, 2018. 320 с.
4. Василюк О.В. Вплив бойових дій на природні екосистеми України: первинна екологічна оцінка. *Український ботанічний журнал*. 2023. Т. 80, № 2. С. 95–108.

5. Vradii O.I., Garnyk O.I. Ecological assessment of non-timber forest resources in the Right-Bank Forest-Steppe of Ukraine. *Agricultural Science and Practice*. 2025. Vol. 12, No. 3. P. 45–56. DOI: https://doi.org/10.15407/agrisp...

SECTION «ПРАВО, ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНА ВЗАЄМОДІЯ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ВИКЛИКІВ»

Казанцев Євген Михайлович,
ад'юнкт Національної академії Національної гвардії України,
м. Харків, Україна
ORCID: https://orcid.org/0009-0001-2199-0563

ТЕРИТОРІАЛЬНА ТА ФУНКЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ СИЛ БЕЗПЕКИ У ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ З ПРАВООХОРОННИМИ ФУНКЦІЯМИ ФРАНЦІЇ, ІТАЛІЇ ТА ІСПАНІЇ: ДОСВІД ДЛЯ КОРПУСНОГО ПРИНЦИПУ ПОБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Відповідно до статті 5 Закону України «Про Національну гвардію України» до складу Національної гвардії України (НГУ) входять органи військового управління оперативно-територіальних об'єднань [1], тобто проміжний рівень її управління традиційно будувався за територіальною ознакою. Формування у 2025 році корпусів, до складу яких увійшли бойові бригади [2], започаткувало в НГУ побудову проміжного рівня за призначенням сил безпеки. Це актуалізує питання, чи притаманне поєднання територіальної та функціональної організації сил безпеки військовим формуванням з правоохоронними функціями інших держав і в яких організаційних формах воно реалізоване.

У розглянутих вітчизняних працях досвід таких формувань висвітлено з погляду їх ролі та місця в системі забезпечення безпеки [3], а також організаційно-правових засад діяльності та підпорядкованості [4]. Співвідношення територіальної та функціональної організації сил на проміжному рівні управління у зв'язку з корпусним принципом побудови НГУ в цих працях окремо не порівнювалося. Для аналізу обрано Національну

жандармерію Франції, Корпус карабінерів Італії та Цивільну гвардію Іспанії. Ці формування разом із Національною республіканською гвардією Португалії стояли біля витоків Міжнародної асоціації жандармерій та поліцейських сил безпеки з військовим статусом (FIEP) і входять до неї з 1994 року, а НГУ є членом асоціації з 2017 року [5]. Мета тез полягає у визначенні організаційних форм поєднання територіальної та функціональної організації сил у зазначених формуваннях та їх значення для корпусного принципу побудови НГУ.

У тезах використано такі робочі поняття. Функціональна організація сил безпеки означає об'єднання підрозділів за призначенням, тобто за характером завдань, для яких їх створено, незалежно від адміністративно-територіального поділу. Корпусний рівень управління означає постійний оперативний рівень між центральним органом управління та з'єднаннями, що має власний штаб і управляє різнорідними силами. Корпусний принцип побудови означає такий спосіб організації, за якого функціонально організовані сили об'єднуються під постійним органом управління корпусного рівня. Оскільки моделі управління трьох держав не є однорідними, порівнюються не штатні структури, а функціональні характеристики: місце функціонально організованих сил в ієрархії управління, наявність окремого органу управління ними, склад підпорядкованих сил і порядок взаємодії з територіальною ланкою.

Франція. Жандармерія департаментів організована за територіальною ознакою: регіони, департаментські угруповання, роти на рівні округу та територіальні бригади [6]. Функціонально організовані сили представлені мобільною жандармерією (116 ескадронів станом на 2025 рік), яка проводить операції з підтримання та відновлення публічного порядку і щоденно підсилює підрозділи громадської безпеки, а також спеціалізованими формуваннями [6]. Мобільна жандармерія є частиною урядового резерву, а у 2021 році у зв'язку зі створенням піддиректорату застосування сил запроваджено Національний оперативний центр для централізованого проведення операцій [7]. Підтримку операцій здійснюють регіон жандармерії зони оборони і безпеки та Генеральна

дирекція на засадах взаємодоповнюваності та субсидіарності [8]. Окремого проміжного органу управління, який об'єднував би мобільні сили, у розглянутих джерелах не виявлено.

Італія. Територіальна організація карабінерів включає міжрегіональні командування з функціями вищого керівництва, координації та контролю, командування легіонів, провінційні командування, роти та станції і станом на 2019 рік зосереджувала понад 75 % особового складу [9]. Мобільна та спеціальна організація, яка відповідно до Кодексу військового устрою охоплює підрозділи для виконання особливих або високоспеціалізованих завдань, підпорядкована Командуванню мобільних і спеціалізованих підрозділів «Палідоро» [10]. У його складі діють 1 - ша мобільна бригада, полки й батальйони якої призначені для підтримання публічного порядку [9; 10], та 2 - га мобільна бригада, до якої входять 1-й парашутний полк «Тусканія», група спеціального втручання GIS, 7-й і 13-й полки [10]. Отже, функціонально організовані сили карабінерів мають власну постійну ієрархію управління вище бригадного рівня.

Іспанія. Цивільна гвардія є збройним інститутом військового характеру, підпорядкованим Міністрові внутрішніх справ [11]. Оперативні служби планує, спрямовує та координує Командування операцій рівня генерального піддиректорату. Йому підпорядковані як територіальні зони, що є органами командування, координації та інспектування в автономних спільнотах, так і Командування спеціальних і резервних підрозділів, яке є спеціалізованим резервом і включає Угруповання резерву і безпеки, Групу швидких дій та інші служби [12].

Результати порівняння наведено в таблиці 1.

Порівняння дає змогу сформулювати такі узагальнення:

По - перше, в усіх трьох формуваннях поряд із територіальною ланкою існують функціонально організовані сили безпеки. У Франції та Італії вони виконують і правоохоронні завдання, зокрема підтримання та відновлення

публічного порядку [6; 9], в Іспанії їх визначено як спеціалізований резерв Командування операцій, відповідального за оперативні служби [12].

Таблиця 1 − Поєднання територіальної та функціональної організації сил у військових формуваннях з правоохоронними функціями Франції, Італії та Іспанії

Держава, формування	**Територіальна ланка**	**Функціонально організовані сили та орган управління ними**	**Модель співвідношення ланок**
Франція, Національна жандармерія	Регіони, департаментські угруповання, роти, бригади	Мобільна жандармерія, спеціалізовані формування; окремого проміжного органу управління не виявлено	Централізований резерв: Національний оперативний центр, субсидіарність зонального й центрального рівнів
Італія, Корпус карабінерів	Міжрегіональні командування, легіони, провінційні командування, роти, станції	Командування «Палідоро»: 1-ша і 2-га мобільні бригади, спеціалізовані підрозділи	Окрема функціональна ієрархія вище бригадного рівня
Іспанія, Цивільна гвардія	Зони в автономних спільнотах, командансії	Командування спеціальних і резервних підрозділів	Єдине Командування операцій над обома ланками

По - друге, організаційне оформлення цих сил безпеки різне, що дає змогу виокремити три моделі: централізованого резерву (Франція), окремої функціональної ієрархії (Італія) та єдиного оперативного командування над обома ланками (Іспанія).

По - третє, лише в італійській моделі функціонально організовані сили мають постійний орган управління над бригадами, що об’єднує різнорідні підрозділи; за визначеними ознаками саме ця модель найближча до корпусного рівня управління.

По - четверте, територіальна ланка залишається основною за чисельністю, що в Італії підтверджено часткою понад 75 % особового складу [9].

Для Національноїх гвардії України ці узагальнення мають таке значення. Корпуси Національної гвардії України, сформовані за призначенням сил безпеки з постійними органами управління над бригадами [2], за організаційними ознаками відповідають італійській моделі окремої функціональної ієрархії, тобто організаційній формі, усталеній в одному з провідних європейських військових формувань з правоохоронними функціями. Водночас зарубіжний досвід сам по собі не є достатнім обґрунтуванням корпусного принципу для НГУ: він засвідчує поширеність поєднання територіальної та функціональної організації сил безпеки, але не визначає функцій корпусів, складу підпорядкованих їм сил і співвідношення з оперативно-територіальними об’єднаннями. Ці питання потребують окремого обґрунтування з урахуванням завдань НГУ, визначених законом [1].

Отже, досвід Франції, Італії та Іспанії свідчить, що функціональна організація сил безпеки є усталеним елементом побудови військових формувань з правоохоронними функціями, використовується, зокрема, для правоохоронних завдань та співіснує з територіальною ланкою за нормативно або організаційно визначеного порядку їх взаємодії. Найближчою до корпусного принципу є Італійська модель окремої функціональної ієрархії. Перспективою подальших досліджень є визначення на цій основі функцій корпусів НГУ, складу підпорядкованих їм сил та порядку їх взаємодії з оперативно-територіальними об’єднаннями.

Список використаних джерел

1. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18 (дата звернення: 09.10.2026).

2. Найбільша реформа під час війни: як ЗСУ та НГУ переходять на корпуси та чи спрацює ця система. *Національна гвардія України* : офіційний вебсайт. 12.05.2025. URL: https://ngu.gov.ua/najbilsha-reforma-pid-chas-vijny-yak-zsu-ta-

ngu-perehodyat-na-korpusy-ta-chy-spraczyuye-czya-systema/ (дата звернення: 09.10.2026).

3. Бєлай С. В., Годлевський С. О., Тупіков А. А. Роль і місце Національної гвардії України у системі забезпечення державної безпеки: урахування зарубіжного досвіду. *Честь і закон*. 2017. № 2 (61). С. 22–29. DOI: https://doi.org/10.33405/2078-7480/2017/2/61/136592.

4. Ковальова Т. І., Ткаченко О. В. Організаційно-правові засади діяльності Міжнародної асоціації жандармерій та поліцейських сил з військовим статусом (FIEP). *Честь і закон*. 2026. № 1 (96). С. 65–74. DOI: https://doi.org/10.33405/2078-7480/2026/96/1(96)/363039.

5. The Association. *FIEP* : official website. URL: https://www.fiep.org/about-fiep/the-association (дата звернення: 26.10.2026).

6. Gendarmerie nationale 2025 : Défendre la Nation, protéger la population. *Gendarmerie nationale* : site officiel. URL: https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/content/download/57233/file/Livret-GN-2025.pdf (дата звернення: 26.10.2026).

7. Quel avenir pour la mobile ? *Gendinfo* : Gendarmerie nationale. 29.12.2021. URL: https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/gendinfo/dossiers/la-g.m.-d-hier-et-de-demain/quel-avenir-pour-la-mobile (дата звернення: 26.10.2026).

8. Instruction n° 200000/GEND/DOE/SDEF/BSOP du 26 juillet 2022 relative à la gestion de l'ordre public par les unités de la gendarmerie nationale. *Gendarmerie nationale* : site officiel. URL: https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/content/download/27912/file/20220726_CIRCULAIRE-200000.pdf?inLanguage=fre-FR&version=1 (дата звернення: 26.10.2026).

9. Arma dei Carabinieri. Struttura e compiti : aggiornamento al 1° settembre 2019. *Arma dei Carabinieri* : sito ufficiale. URL: https://www.carabinieri.it/docs/default-source/concorsi/2019/mo202/arma-dei-carabinieri-struttura-e-compiti.pdf?sfvrsn=ee83323_2 (дата звернення: 26.10.2026).

10. Organizzazione mobile e speciale. *Arma dei Carabinieri* : sito ufficiale. URL: https://www.carabinieri.it/chi-siamo/oggi/organizzazione/mobile-e-speciale (дата звернення: 26.10.2026).

11. Ley Orgánica 2/1986, de 13 de marzo, de Fuerzas y Cuerpos de Seguridad. *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado*. URL: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1986-6859 (дата звернення: 26.10.2026).

12. Mando de Operaciones. *Guardia Civil* : sitio web oficial. URL: https://web.guardiacivil.es/es/institucional/conocenos/estructuraorganizacion/direcadjunope/ (дата звернення: 26.10.2026).

SECTION «VETERINARY MEDICINE, MORPHOLOGY AND BIOMEDICAL SCIENCES»

Lohvinova Vita

Candidate of Veterinary Sciences, Associate Professor, Department of Anatomy, Histology and Pathomorphology, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine

ORCID: 0000-0002-2084-6850

MORPHOLOGICAL FEATURES OF THE CANINE MAMMARY GLAND UNDER NORMAL AND PATHOLOGICAL CONDITIONS

Relevance. The mammary gland is an organ with a complex structural organization, whose morphofunctional state depends on the animal's age, hormonal status, and physiological stage. Its tissues undergo predictable changes throughout puberty, the estrous cycle, pregnancy, lactation, and involution. At the same time, the canine mammary gland is an organ in which inflammatory processes, hyperplastic changes, and neoplasms frequently develop. Investigating its normal histological structure and the features of pathological tissue remodeling is important for understanding disease pathogenesis and improving morphological diagnostics.

Objective. To characterize the structural organization of the canine mammary gland under normal conditions and identify the main morphological changes associated with the development of pathological processes.

Main Body. In dogs, the mammary gland consists of paired glandular complexes arranged sequentially along the ventral surface of the thoracic and abdominal walls and in the inguinal region. Typically, five pairs of mammary glands are distinguished: two thoracic, two abdominal, and one inguinal pair. Each complex has its own ductal system and teat. The topographical location and blood supply of

the organ are important for clinical examination, surgical intervention, and assessment of the extent of pathological processes.

Histologically, the mammary gland is classified as a compound tubuloalveolar gland. Its parenchyma consists of secretory units and a system of excretory ducts, while its stroma comprises connective tissue, blood vessels, and nerve elements. Connective tissue septa divide the glandular tissue into lobules containing alveoli. The secretory epithelium of the alveoli consists of cells capable of synthesizing milk components. The secretory units are surrounded by myoepithelial cells, whose contraction facilitates milk ejection. The condition of the parenchyma and the proportion of glandular and connective tissue components vary according to the physiological state of the animal.

In the inactive mammary gland, the lobules and secretory units are relatively poorly developed, whereas connective and adipose tissues account for a substantial proportion of the organ. During pregnancy and lactation, the ductal system develops, the number and size of secretory structures increase, and the glandular epithelium becomes functionally active. Following the cessation of lactation, gradual involution of the parenchyma occurs. Therefore, interpretation of the morphological findings requires consideration of the animal’s physiological state, since not all structural changes indicate pathology.

Among pathological processes affecting the canine mammary gland, mastitis, benign hyperplastic changes, and neoplastic lesions are particularly important. In mastitis, tissues exhibit inflammatory infiltration, stromal edema, and vascular reactions; in severe cases, these changes may be accompanied by parenchymal destruction, necrosis, and the formation of purulent foci. The severity of these changes depends on the course of inflammation and its etiology.

Hyperplastic processes are characterized by an increase in the number of cells within particular structural components of the gland. Their morphological features

may include proliferation of the ductal epithelium, alterations in lobular architecture, and an increase in the volume of glandular tissue. Accurate interpretation of these changes requires consideration of clinical findings, the animal's reproductive status, and histological examination results.

Neoplasmas of the mammary gland are of particular importance in veterinary oncologic pathology. In dogs, these tumors may be of epithelial, mesenchymal, or mixed origin. Histological examination involves assessing cell type, the pattern of tissue structure formation, the degree of cellular and nuclear pleomorphism, mitotic activity, the presence of necrosis, and features of invasive growth. Malignant tumors are characterized by disruption of normal tissue architecture and, in some cases, invasion of the surrounding stroma and blood vessels by neoplastic cells. However, the final assessment of a neoplasm's biological behavior is based on a combination of morphological criteria and clinical findings.

Thus, morphological investigations make it possible to distinguish physiological remodeling of the mammary gland from inflammatory and hyperplastic processes, as well as neoplastic lesions. Comprehensive assessment of tissue architecture and cellular characteristics is an important stage in establishing a pathomorphological diagnosis.

Conclusions. The canine mammary gland is characterized by a dynamic structural organization that depends on the hormonal status and physiological condition of the animal. Under normal conditions, its parenchyma consists of secretory units and a ductal system that function in coordination with the connective tissue stroma. Under pathological conditions, inflammatory, hyperplastic, and neoplastic changes develop, differing in the nature of tissue remodeling. Identifying these morphological features is important for the differential diagnosis of mammary gland diseases and the assessment of the biological properties of canine tumors.

References

1. Goldschmidt M. H., Peña L., Rasotto R., Zappulli V. Classification and grading of canine mammary tumors. Veterinary Pathology. 2011. Vol. 48, No. 1. P. 117–131. DOI: https://doi.org/10.1177/0300985810393258.

2. Sorenmo K. U., Worley D. R., Goldschmidt M. H. Tumors of the mammary gland. In: Withrow & MacEwen's Small Animal Clinical Oncology / ed. by S. J. Withrow, D. M. Vail, R. L. Page. 5th ed. St. Louis : Elsevier Saunders, 2013. P. 538–556. DOI: https://doi.org/10.1016/B978-1-4377-2362-5.00027-X.

3. Goldschmidt M. H., Dunstan R. W., Stannard A. A., von Tscharner C., Walder E. J., Yager J. A. Histological Classification of Epithelial and Melanocytic Tumors of the Skin of Domestic Animals. 2nd series. Vol. 3. Washington, DC: Armed Forces Institute of Pathology in cooperation with the American Registry of Pathology and the World Health Organization Collaborating Center for Worldwide Reference on Comparative Oncology, 1998. 106 p.

SECTION «ЦИФРОВА ІНЖЕНЕРІЯ, МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, ВИСОКІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНДУСТРІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ»

Сінгх Арян Арвінд,

студент 1-го курсу магістратури спеціальності «Інженерія програмного забезпечення»,

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Науковий керівник: Тройніна Анастасія Сергіївна, кандидат технічних наук, доцент

ВИБІР АРХІТЕКТУРИ ПЛАТФОРМИ ШІ-ПІДБОРУ ВАКАНСІЙ МЕТОДАМИ СИСТЕМНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

Вступ. Онлайн-ринок праці формує великі масиви резюме та вакансій, а пошук за ключовими словами не враховує змісту текстів і мови, якою їх написано. Векторні подання тексту [1, 2] дозволяють зіставляти кандидатів і вакансії за змістом, але в малобюджетних проєктах їх застосування обмежене безкоштовними тарифами хмарних сервісів, вимогами до приватності та потребою пояснювати результат.

Метою роботи є обґрунтування вибору архітектури веб-платформи інтелектуального підбору вакансій із застосуванням методів системної інженерії. Очікувані результати: 1) скоротити простір із 1728 можливих комбінацій рішень не більш ніж до 10 допустимих; 2) отримати не менше трьох перспективних варіантів, що відповідають усім семи вимогам; 3) для рекомендованого варіанта задати вимірювані цільові показники: precision@10 ≥ 80 %, час підбору ≤ 3 с, використання безкоштовних квот ≤ 70 %.

Вимоги до системи. Роботодавці публікують вакансії, а здобувачі завантажують резюме (PDF або текст); файл не зберігається, лишаються лише

витягнуті дані, а ім’я, фото, вік і стать не впливають на ранжування. На виході система дає ранжований список вакансій з оцінкою 0–100, топ-10 кандидатів із поясненням, супровідний лист і аналіз вакансії. Вимоги формують споживачі (точність, пояснюваність, приватність), постачальники (Firebase Spark без Cloud Functions, квота Gemini API) і розробник; з них виділено сім: двомовність, час ≤ 3 с при 1000 профілях і 1000 вакансіях, пам’ять ≈ 512 МБ, безкоштовні тарифи, приватність, AI-розбір із резервним режимом, замінність постачальника LLM. Порівняння вимог зі станом системи виявило проблеми: нерівномірну якість виходу, залежність від квоти Gemini, неперевірені етичність і масштабованість.

Структура та цілі. Функції платформи структуровано методом функціональної декомпозиції [3]; на рис. 1 наведено ієрархію підсистем: основна діяльність (A1), забезпечення (A2) та управління (A3). Підбір двостадійний: локальна модель multilingual-e5-small [2] ранжує тексти за косинусною схожістю без витрат API-квоти, а Gemini застосовується лише для кращих результатів (навички, пояснення, супровідний лист) за схемою, близькою до RAG [4]; за його недоступності працює зіставлення за перетином навичок. Глобальну мету (якісний, стабільний та етично коректний підбір у межах безкоштовних тарифів) розкладено на п’ять підцілей першого й одинадцять другого рангу; дерево цілей ізоморфне дереву підсистем. Критерії мають цільові значення: precision@10 ≥ 80 %, частка переходів у резервний режим ≤ 10 %, влучання в кеш ≥ 90 %, використання лімітів Firebase ≤ 70 %.

Морфологічний аналіз. Метод [5] застосовано до підсистеми «Інтелектуальний підбір»; критерієм вибору є висока релевантність видачі при мінімальному споживанні безкоштовних квот і ресурсів. Виділено шість ознак: модель векторного подання (TF-IDF, e5-small, e5-base, Gemini Embeddings), спосіб оцінки відповідності (4 варіанти), місце виконання (3), відбір кандидатів (3), формування AI-розбору (3) та кешування (4). Ці ознаки утворюють морфологічний простір, кількість комбінацій у якому

$$N = n_1 \times n_2 \times \ldots \times n_6 = 4 \times 4 \times 3 \times 3 \times 3 \times 4 = 1728, \quad (1)$$

де n_i — кількість варіантів і-ї ознаки. Скорочення виконано послідовно: спочатку комбінуються дві ознаки, потім додається по одній, а несумісні та надмірні комбінації відкидаються.

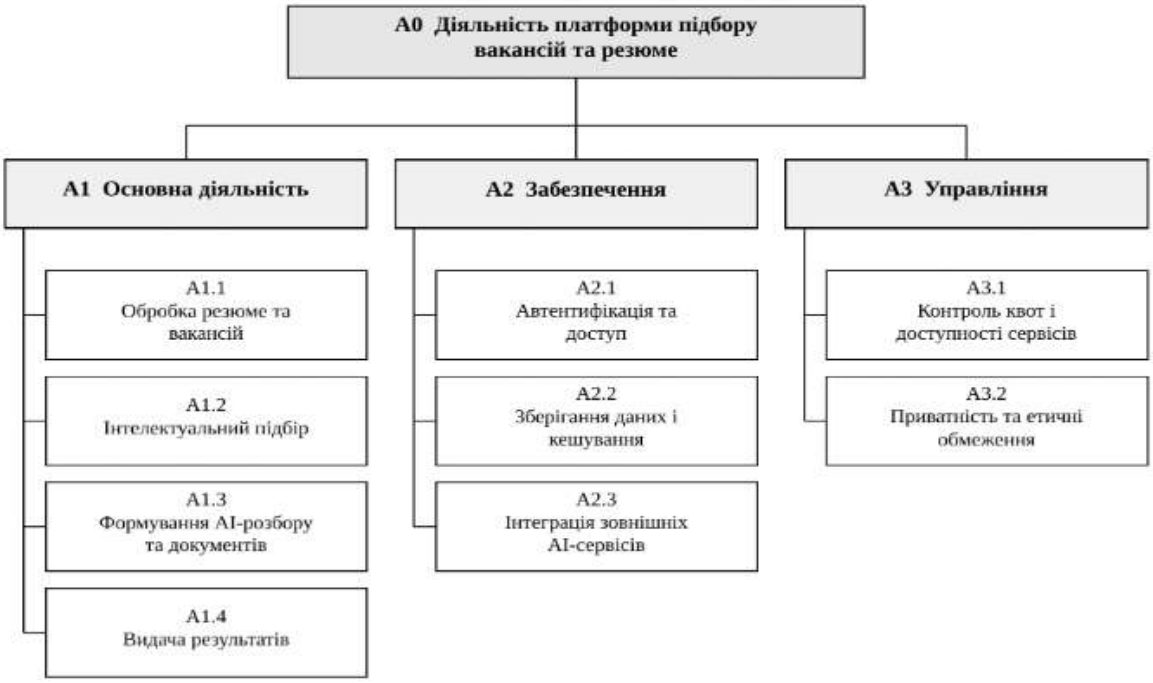

Рис. 1. Ієрархія підсистем платформи

Джерело: розроблено автором

Причинами відкидання були технічна несумісність, нестача ресурсів або обмеження безкоштовних тарифів: так, Cloud Functions відкинуто, бо вони недоступні на тарифі Spark; Gemini для всієї видачі відкинуто через те, що він вичерпує безкоштовну квоту. Після кроків залишилося 7, 8, 9, 7 і 10 комбінацій, а перевірка за вимогами відсіяла TF-IDF (немає зіставлення двох мов), e5-base (≈ 1 ГБ пам’яті) та повторне ранжування cross-encoder (≈ 3,5 с), тож лишилося шість допустимих варіантів. Допустимі варіанти попередньо оцінено експертно за якістю підбору, економією квот, швидкодією та простотою реалізації; три найкращі наведено в табл. 1.

Таблиця 1 – Перспективні варіанти підсистеми підбору

Варіант	Склад (модель; оцінка; кеш; розбір)	Оцінки К1–К4	Сума
Р1	e5-small; косинус + перетин навичок; Firestore + пам’ять; Gemini для топ-10	5; 5; 5; 3	4,60
Р2	e5-small; косинус; Firestore + пам’ять; Gemini для топ-10	4; 5; 5; 4	4,45
Р3	e5-small; косинус + перетин навичок; лише Firestore; Gemini для топ-10	5; 4; 4; 4	4,35

Джерело: експертна оцінка автора; К1: якість (вага 0,35), К2: квоти (0,25), К3: швидкодія (0,20), К4: простота (0,20)

Вибір за інтегральними критеріями. Для остаточного вибору серед Р1–Р3 запроваджено сім приватних критеріїв (якість підбору, економія квот, швидкодія, простота підтримки, стійкість, масштабованість, пояснюваність) із вагами 25, 20, 15, 15, 10, 10 і 5 балів (разом 100); варіанти оцінено якісною шкалою о–н, переведеною в числа від 0 до 1. Значення п’яти інтегральних критеріїв наведено в табл. 2.

Таблиця 2 – Значення інтегральних критеріїв для варіантів Р1–Р3

Критерій	Р1	Р2	Р3
(1) максимум суми виважених оцінок	91,88	85,63	82,50
(2) мінімум суми відхилень від ідеалу	8,13	14,38	17,50
(3) мінімум суми квадратів відхилень	0,38	0,63	0,66
(4) мінімум максимального відхилення	5,63	6,25	5,00
(5) максимум мінімальної виваженої оцінки	5,00	3,13	5,00

Джерело: експертна оцінка автора, розрахунок за методом виважених оцінок

Висновки. Очікувані результати виконано так: 1) простір із 1728 комбінацій скорочено до 6 допустимих (ціль: не більше 10); 2) отримано три перспективні варіанти Р1–Р3, що задовольняють усі сім вимог; 3) для основного

варіанта P1 (4,60 бала) задано цільові показники precision@10 ≥ 80 %, час ≤ 3 с і використання квот ≤ 70 %. Остаточний вибір за інтегральними критеріями (табл. 2) підтвердив P1: він найкращий за критеріями (1)–(3) і ділить перше місце з P3 за (5), тоді як P3 найкращий за (4) і є запасним варіантом. Таким чином, варіант P1 рекомендовано як основний завдяки кращим узагальненим результатам оцінювання, тоді як P3 може розглядатися як альтернативне рішення. Цільових показників планується досягти за рахунок локальної моделі, обмеження звернень до Gemini та двоступеневого кешування; фактичні значення буде перевірено під час тестування прототипу.

Список використаних джерел

1. Reimers N., Gurevych I. Sentence-BERT: Sentence Embeddings using Siamese BERT-Networks. Proceedings of the 2019 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing and the 9th International Joint Conference on Natural Language Processing (EMNLP-IJCNLP). 2019. P. 3982–3992. DOI: https://doi.org/10.18653/v1/D19-1410.

2. Wang L., Yang N., Huang X., Yang L., Majumder R., Wei F. Multilingual E5 Text Embeddings: A Technical Report. arXiv. 2024. arXiv:2402.05672. URL: https://arxiv.org/abs/2402.05672 (дата звернення: 24.10.2026).

3. Integration Definition for Function Modeling (IDEF0): FIPS PUB 183. National Institute of Standards and Technology, 1993.

4. Lewis P., Perez E., Piktus A. et al. Retrieval-Augmented Generation for Knowledge-Intensive NLP Tasks. Advances in Neural Information Processing Systems. 2020. Vol. 33. P. 9459–9474.

5. Zwicky F. Discovery, Invention, Research Through the Morphological Approach. New York: Macmillan, 1969. 276 p.

SECTION «ПСИХОЛОГІЯ, ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ТА СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ»

Лукіна Наталія Борисівна
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Навчально-наукового медичного інституту ЧНУ імені Петра Могили

Ярема Тетяна Олександрівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності С4 «Психологія»
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

УСВІДОМЛЕННЯ ТА ОСМИСЛЕННЯ ЯК ЦЕНТРАЛЬНІ ЧИННИКИ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність. Повномасштабна війна суттєво змінює життя людини, впливає на систему цінностей, емоційний стан і сприйняття майбутнього. Найчастіше наслідки пережитого досвіду розглядають через призму травматизації та розвитку посттравматичних розладів. Проте сучасні психологічні дослідження доводять, що подолання надзвичайно складних обставин може сприяти внутрішнім позитивним змінам особистості. Актуальність дослідження зумовлена триваючою російсько-українською війною, яка спричинила значне поширення психотравматичних переживань серед військовослужбовців і цивільного населення. Зростання кількості осіб із проявами посттравматичного стресового розладу в українському суспільстві підсилює потребу наукового осмислення умов, за яких травматичний досвід може стати основою для особистісного зростання.

Мета тез. Теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні чинники та умови посттравматичного зростання військовослужбовців під час воєнного стану, висвітлити взаємозв'язок когнітивно-емоційних процесів у трансформації травматичного досвіду в ресурс та апробацію програми психологічного супроводу, яка сприятиме підвищенню внутрішніх ресурсів.

База дослідження. 42 респонденти, які є ветеранами російсько-української війни і почали відвідувати «Veteran Development Centre – Центр Ветеранського Розвитку» в м. Миколаїв в 2026 році.

Основний матеріал. У дослідницькому полі психології тривалий час не існувало чіткого наукового визначення для опису позитивних змін після переживання травматичного досвіду.

В.О. Климчук у своїй монографії зазначає, що до 1996 року для позначення низки позитивних змін після травматичних подій використовувалися такі терміни, як: «сприйнята вигода», «інтерпретована вигода», «позитивні аспекти», «трансформація травми», «позитивні психологічні зміни», «зростання, пов'язане зі стресом», «розцвітання», «позитивний побічний продукт», «відкриття смислів», «розростання», а перша поява чіткого терміну «посттравматичне зростання» зафіксована у 1996 році в роботі Р. Тедескі і Л. Калхуна, де дослідники представляли інструмент для вимірювання (опитувальник), який містив термін «посттравматичне зростання» (posttraumatic growth) у своїй назві і саме відтоді цей термін став загальновживаним [2, с.29].

Попри термінологічну варіативність, усі найменування об'єднує спільний науковий ракурс. Насамперед увага зосереджується не лише на травматичних наслідках, а й на внутрішніх силах особистості, її ресурсному потенціалі, адаптаційних можливостях і здатності перетворювати важкий досвід на підґрунтя для особистісних змін.

Посттравматичне зростання розглядається як процес глибокого переосмислення життєвого досвіду, у результаті якого людина по-новому оцінює власні можливості, міжособистісні стосунки та сенс життя. Для

військовослужбовців проблема набуває особливого значення, оскільки бойовий досвід поєднує інтенсивний стрес із необхідністю зберігати професійну ефективність.

Практика сприяння посттравматичному зростанню військовослужбовців не спирається на один окремий метод психологічного втручання. У професійній роботі йдеться передусім про включення ідеї зростання у вже апробовані підходи психологічної допомоги, зокрема у когнітивно-поведінкову терапію, позитивну психотерапію та інші форми підтримки [3, с. 5].

Ефективна допомога потребує уважного вивчення життєвої ситуації військовослужбовця, його особистісних рис, актуального емоційного стану, способів осмислення пережитого та соціокультурного середовища, у межах якого відбувається когнітивна обробка травматичного досвіду [1, с. 262].

У реаліях повномасштабної війни перед психологами постає широке коло питань, пов’язаних із можливістю підтримки посттравматичного зростання під час надання психологічної і психотерапевтичної допомоги. Саме тому особливої ваги набуває перенесення теоретичних напрацювань у практичну площину, орієнтовану на допомогу особистості у трансформації травматичного досвіду в напрямі посттравматичного зростання.

У процесі психологічного супроводу травматичний досвід може поступово переосмислюватися як підґрунтя для особистісного зміцнення, розвитку лідерських якостей, наставництва або підтримки побратимів і посестер з близьким досвідом.

Мета емпіричного дослідження спрямована на оновлення та поглиблення вже наявного науково підтвердженого матеріалу щодо супроводу осіб із бойовим досвідом. Результати отримані під час емпіричної частини дослідження дають змогу поглибити розуміння взаємозв’язку посттравматичного зростання з ресурсним потенціалом особистості.

З огляду на мету дослідження визначено комплекс завдань для її досягнення. Серед окреслених завдань, варто виокремити дослідження

загальних підходів до сприяння посттравматичному зростанню військовослужбовців, емпіричне дослідження психологічних аспектів посттравматичного зростання військовослужбовців та апробацію програми психологічного супроводу посттравматичного зростання військовослужбовців.

В подальшому отримані результати можуть бути застосовані фахівцями із супроводу ветеранів та демобілізованих осіб, працівниками реабілітаційних центрів, волонтерами для організації заходів з групової чи індивідуальної роботи, тренінгів з розвитку резильєнтності та підвищення кваліфікації фахівців у сфері психологічної допомоги ветеранам. Окремо варто відзначити практичну користь апробованої програми психологічного супроводу посттравматичного зростання військовослужбовців для інтеграції в практичну роботу військовими психологами та психологами цивільного сектору.

З метою реалізації завдань емпіричного дослідження застосовано такий комплекс психодіагностичного інструментарію:

1. Опитувальник посттравматичного зростання – розширений (PTGI-X), для оцінки позитивних особистісних змін;

2. Шкала резильєнтності Коннора – Девідсона-10 для визначення здатності особистості до відновлення після стресу;

3. Методика шкалованої самооцінки психофізіологічного стану (О. Кокун), для виконання завдань моніторингу стану захисників у Центрі ветеранського розвитку й виявлення найменших коливань у психофізіологічній сфері ветеранів під час супроводу;

4. Опитувальник сенсу життя (MLQ) для дослідження сенсів буття;

5. Шкала задоволеності життям (SWLS; Е. Дінер та ін.) для вимірювання загальної когнітивної оцінки власного буття.

Аналіз результатів застосування психодіагностичного інструментарію доводить наявність статистично значущих прямих зв’язків між усіма досліджуваними параметрами. Зауважимо, що виявлення взаємозалежностей між окресленими параметрами допомагає розкрити внутрішні механізми

адаптації ветеранів до мирного життя. Отримані коефіцієнти кореляції представлені у табл.1.

Таблиця 1

Кореляційна матриця показників психологічного стану ветеранів (n=42)

Показники	**1. PTGI-X**	**2. CD-RISC-10**	**3. MLQ-P**	**4. SWLS**	**5. ПФС (Кокун)**
1. Посттравматичне зростання	1				
2. Резильєнтність	0,48**	1			
3. Наявність сенсу життя	0,54**	0,42*	1		
4. Задоволеність життям	0,39*	0,46*	0,65**	1	
5. Психофізіологічний стан	0,35*	0,51**	0,38*	0,44*	1

*Примітка: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.*

Кореляційний аналіз підтвердив взаємозв'язок посттравматичного зростання з наявністю сенсу життя, резильєнтністю, задоволеністю життям і психофізіологічним станом. Найсильніший зв'язок виявлено між смисложиттєвою наповненістю та суб'єктивним благополуччям, тому саме смислотворення варто розглядати як центральний механізм позитивної адаптації після бойової травми.

Реалізована програма емпіричного дослідження свідчить про те, що на момент звернення до центру у більшості захисників посттравматичне зростання залишається недостатньо сформованим, а внутрішній стан характеризується поєднанням психічного виснаження, екзистенційної розгубленості та водночас збереженого потенціалу до відновлення. Найнижчі показники зафіксовано у площині духовно-екзистенційних змін і міжособистісних стосунків, тоді як

відносно вищі результати виявлено у сфері цінування життя та особистісного зміцнення.

Показники посттравматичного зростання залишаються мінімальними через брак часу для осмислення бойового досвіду та відсутність спеціального супроводу.

Наявність деструктивних тенденцій у психофізіолоігчному стані респондентів стала підгрунтям для розробки та апробації програми цілеспрямованого психологічного супроводу військовослужбовців.

Розроблена програма має назву «Від бойового досвіду до внутрішньої опори» та охоплює напрями, за якими виявлено найбільші труднощі та збережені ресурси.

Мета апрбації програми полягає у визначенні змін у психологічному стані захисників після системної роботи з власними ресурсами, травматичним досвідом, емоційною регуляцією, життєвими смислами та соціальною підтримкою.

Результати апробації програми свідчать про позитивну динаміку психологічного відновлення захисників. Статистична перевірка даних за Т-критерієм Вілкоксона показала значущі відмінності між результатами до і після програми за основними показниками психологічного відновлення. Для посттравматичного зростання, резильєнтності, самопочуття, активності, настрою, працездатності, упевненості у власних силах, наявності сенсу життя та задоволеності життям отримано $p < 0,001$.

Загальний рівень посттравматичного зростання за PTGI-X підвищився з 52,5 до 78,6 бала, а середній показник резильєнтності зріс з 22,1 до 27,9 бала. Виражені позитивні зміни простежувалися у самопочутті, настрої, працездатності та впевненості у власних силах. У смисложиттєвій сфері показник наявності сенсу життя підвищився з 14,3 до 22,7 бала, що свідчить про поступове формування більш визначених життєвих орієнтирів. Пошук сенсу життя статистично значуще зменшився, що відбулося разом зі зростанням

наявності сенсу. Відсутність значущих змін у бойовій мотивації відповідає завданням програми. Сукупність отриманих результатів підтримує припущення про результативність розробленої програми психологічного супроводу.

Висновки. Емпірично досліджено психологічні аспекти посттравматичного зростання військовослужбовців. Результати опитування 42 ветеранів засвідчили помірний рівень посттравматичного зростання, оскільки загальний показник за PTGI-X становив 52,5 бала, а отже внутрішня позитивна перебудова вже розпочалася, але ще не набула стійкого й цілісного характеру.

Найвиразніше позитивні зміни виявилися у площині поцінування життя та особистісного зміцнення, тоді як найменш сформованими залишилися духовно-екзистенційні зміни, що вказує на порушення глибинних смислових опор і труднощі у відновленні внутрішньої цілісності.

Впроваджено і перевірено дієвість програми психологічного супроводу посттравматичного зростання військовослужбовців під час воєнного стану. Повторна діагностика після завершення програми засвідчила позитивну динаміку за основними досліджуваними показниками. Перевірка відмінностей між показниками до та після проходження програми за Т-критерієм Вілкоксона підтвердила статистичну значущість змін за основними параметрами при $p < 0,001$.

Комплексний аналіз емпіричних даних свідчить про достатню ефективність розробленої методики та доводить доцільність її інтеграції у процес психологічного супроводу військовослужбовців.

Література.

1.Горбунова В. В. Робота з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) у межах когнітивно-поведінкової терапії. Психологічна допомога особистості, що переживає наслідки травматичних подій : зб. статей. Київ : Міленіум, 2015. С. 262.

2. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання : монографія / В. О. Климчук ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут

соціальної та політичної психології. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. – 158 с.

3.Tedeschi R. G., Calhoun L. G. Posttraumatic Growth: conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*. 2014. Vol. 15 (1). P. 1–18.

SECTION «ПРАВО, ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНА ВЗАЄМОДІЯ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ВИКЛИКІВ»

Бурчин Богдан Ярославович,
здобувач факультету слідчої та детективної діяльності, 3 курс, 6 гр.;
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Харків

ОСОБЛИВОСТІ ПОНОВЛЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Поновлення податкових перевірок в умовах воєнного стану в Україні становить складну правову та соціально-економічну проблему, яка характеризується необхідністю забезпечення належного функціонування системи податкового контролю за одночасного дотримання конституційних гарантій прав суб'єктів господарювання. Запровадження воєнного стану у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації зумовило істотну трансформацію механізмів державного регулювання економічних відносин, зокрема у сфері адміністрування податків і зборів. На початковому етапі воєнного стану законодавець передбачив суттєві обмеження щодо проведення податкових перевірок, що було спрямовано на зменшення адміністративного навантаження на підприємства, забезпечення безперервності господарської діяльності та створення умов для адаптації бізнесу до надзвичайних обставин. Важливим етапом нормативного врегулювання цього питання стало прийняття Закону України від 9 листопада 2023 року № 3453-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо скасування мораторію на проведення податкових перевірок», який набрав чинності 8 грудня 2023 року та запровадив механізм поетапного відновлення контрольних заходів із визначенням спеціальних умов і обмежень.

Нормативно-правові особливості поновлення податкових перевірок визначаються насамперед положеннями Податкового кодексу України, зокрема пунктом 69 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення», яким встановлено спеціальний порядок реалізації контрольних повноважень податкових органів протягом дії воєнного стану. Важливе значення має підпункт 69.35-1 зазначеного пункту, який передбачає збереження мораторію щодо визначених категорій платників податків, зокрема тих, податкова адреса яких за встановлених законом умов пов'язана з тимчасово окупованими територіями, територіями активних або можливих бойових дій. При цьому законодавство встановлює відповідні винятки, за яких проведення окремих документальних позапланових перевірок залишається допустимим. Такий механізм свідчить про застосування диференційованої моделі податкового контролю, за якої юридичне значення мають не лише формальні підстави для перевірки, а й об'єктивні умови здійснення платником господарської діяльності. Особливого значення набуває підпункт 69.2-2 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України [4], відповідно до якого документальні та фактичні перевірки під час воєнного стану проводяться за наявності безпечних умов, зокрема можливості безпечного доступу до приміщень, майна, документів та проведення необхідних контрольних процедур. Таким чином, наявність передбаченої законодавством підстави для перевірки сама по собі не означає безумовної можливості її фактичного проведення. Необхідною передумовою виступає також реальна можливість здійснення контрольних дій без створення непропорційних ризиків для платника податків і посадових осіб контролюючого органу.

Забезпечення належного балансу між публічним інтересом і правами платників податків під час поновлення податкових перевірок потребує застосування принципів законності, правової визначеності, пропорційності, недискримінації та належного урядування. Конституційно-правовою основою відповідного балансу виступають положення статті 19 Конституції України [2],

які зобов'язують органи державної влади діяти виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією і законами України, а також статті 67, що закріплює обов'язок кожного сплачувати податки і збори в порядку та розмірах, установлених законом. Системне тлумачення зазначених норм дозволяє зробити висновок, що законність податкового контролю визначається не лише обґрунтованістю фіскальних вимог, а й дотриманням установленого процесуального порядку їх реалізації. Зокрема, положення статей 75–81 Податкового кодексу України визначають види перевірок, правові підстави, процедурні вимоги до їх проведення та особливості допуску посадових осіб контролюючих органів. Водночас стаття 17 Кодексу закріплює права платників податків, серед яких важливими в контексті досліджуваної проблематики є право на отримання інформації щодо перевірок, надання пояснень, оскарження рішень контролюючих органів і захист законних інтересів [1, с. 279].

Перспективи вдосконалення правового регулювання поновлення податкових перевірок в умовах воєнного стану пов'язані з необхідністю переходу від переважно фіскально орієнтованої моделі контролю до ризикоорієнтованої системи податкового адміністрування, заснованої на принципах превентивності, прозорості та диференціації контрольних заходів. Важливим напрямом такої трансформації виступає вдосконалення критеріїв відбору платників для проведення документальних планових перевірок, оскільки включення суб'єкта господарювання до плану-графіка має ґрунтуватися на законодавчо визначених показниках ризику, а не на довільному адміністративному розсуді. Показовим є функціонування плану-графіка документальних планових перевірок на 2026 рік, оприлюдненого Державною податковою службою України, що підтверджує продовження планового податкового контролю в умовах дії спеціального правового режиму. Водночас сам факт оприлюднення плану-графіка не усуває необхідності дотримання передбачених Податковим кодексом обмежень, перевірки законності підстав

для проведення відповідних заходів та оцінювання безпечності їх здійснення [3, с. 258].

Таким чином, оптимальна модель податкового контролю в умовах воєнного стану повинна ґрунтуватися на поєднанні необхідності забезпечення бюджетних надходжень із пріоритетом законності, поваги до прав платників податків та урахування об'єктивних обставин здійснення господарської діяльності. Саме такий підхід здатний забезпечити узгодження стратегічних фінансових інтересів держави з потребами збереження економічного потенціалу України та формування передумов її післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел

- Журавльова Т. В. Забезпечення податкової безпеки держави під час воєнного стану: правові механізми адміністративного контролю. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. С. 278-283.
- Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
- Менчинська М. С., І. О. Боднарчук. Податковий контроль в умовах воєнного стану. Баланс публічних і приватних інтересів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право 95. 2026. С. 254-260.
- Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13–17. Ст. 112. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

SECTION «ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК»

Павленко Вікторія Ігорівна

здобувачка третього рівня вищої освіти, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЦИФРОВИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Актуальність теми. У сфері культури людський капітал формується не лише через набуття професійних знань і творчих компетентностей, а й через участь населення в культурному житті, доступ до мистецької освіти та можливості творчого самовираження. Через це результативність державної політики не можна визначати виключно кількістю установ, проведених заходів або створених цифрових ресурсів. У Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року зміцнення людського капіталу через культурні практики визначено одним зі стратегічних напрямів [1].

Мета дослідження. Обґрунтувати підхід до оцінювання результативності інформаційно-цифрових інструментів державного управління розвитком людського капіталу у сфері культури з урахуванням відмінностей між витратами, управлінськими процесами, безпосередніми продуктами діяльності та суспільно значущими результатами.

Основний виклад. Закон України «Про культуру» визначає правові засади культурної діяльності та доступу до культурних цінностей і послуг [2]. Однак наявність нормативного обов’язку забезпечувати доступ не дорівнює фактичній спроможності громадян скористатися цим правом. Цифрова трансформація посилює цю суперечність: електронний сервіс може розширювати коло

потенційних користувачів і водночас залишатися недоступним для осіб, які не мають необхідних пристроїв, навичок або стабільного зв'язку.

З позицій державного управління інформаційно-цифровий механізм охоплює правові правила, уповноважених суб'єктів, ресурси даних, процедури їх обміну та інструменти прийняття рішень. Його призначення — сприяти доступу до культури, розвитку творчих здібностей і поширенню знань, а не збільшувати кількість цифрових продуктів. Результати такого впливу потребують самостійного вимірювання.

Методичну основу вимірювання забезпечують міжнародні підходи до культурної статистики. Рамка UNESCO 2025 року охоплює культурну та креативну екосистему, зокрема зайнятість і культурну участь [3]. OECD у доповіді «The Culture Fix» пов'язує культуру з навичками, місцевим розвитком і соціальною інклюзією [4]. Водночас ці документи не пропонують готового індексу результативності державного управління розвитком людського капіталу України.

Для оцінювання пропонується розділити показники на чотири взаємопов'язані групи. Перша — ресурсне забезпечення: обсяги фінансування конкретних програм, доступність технологічної інфраструктури, забезпеченість фаховим супроводом. Друга — якість управлінських процесів: дотримання строків, повнота й актуальність даних, координація між суб'єктами, виконання визначених процедур. Третя — безпосередні продукти: кількість фактично проведених навчальних заходів, створених ресурсів та наданих культурних послуг. Четверта — результати: зміни в доступності культурних практик, охопленні цільових груп, сформованих компетентностях та можливостях культурної участі.

Не можна ототожнювати продукти діяльності та її результати. Кількість користувачів цифрової платформи характеризує охоплення сервісом, але не доводить розвитку компетентностей. Число онлайн-експозицій описує пропозицію, а не якість культурної участі. Для оцінювання змін потрібні базові

показники, стала методика повторного вимірювання та визначений період спостереження.

Оцінювання цифрових компетентностей можна спирати на DigComp 3.0, яка охоплює п’ять сфер: роботу з інформацією, комунікацію, створення контенту, безпеку та розв’язання проблем [5]. Для культури цю рамку доцільно адаптувати до роботи з цифровими колекціями, доступності контенту та авторських прав. Це методична пропозиція, а не вже затверджена українська державна процедура.

Пропонується створювати паспорт кожного індикатора з його визначенням, одиницею вимірювання, джерелом даних, періодичністю оновлення, відповідальним суб’єктом та обмеженнями інтерпретації. Показники культурної участі доцільно розрізняти за територіями й цільовими групами, якщо доступні зіставні дані. Персоніфікована інформація має оброблятися лише на законній підставі з дотриманням вимог захисту даних [6].

Оцінювання має охоплювати послідовні дії: визначення мети програми та очікуваної зміни людського капіталу; добір індикаторів; перевірку первинних даних; зіставлення фактичних значень із базовими та цільовими; з’ясування причин відхилень; ухвалення коригувального рішення. Така послідовність створює зворотний зв’язок між оцінюванням і плануванням замість формального звітування.

Висновки. Результативність цифрових механізмів державного управління розвитком людського капіталу у сфері культури слід визначати за перевіреними змінами, а не числом запроваджених технологій. Запропоновано чотири рівні оцінювання — ресурси, процеси, продукти та результати — і паспорти показників. Цей підхід потребує подальшої перевірки на українських емпіричних даних; наразі він має концептуальний характер.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027

роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.03.2025 № 293-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2025-%D1%80

2. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17

3. UNESCO Institute for Statistics. 2025 UNESCO Framework for Cultural Statistics. Part I: Concepts and Definitions. 2025. URL: https://www.uis.unesco.org/en/methods-and-tools/framework-cultural-statistics

4. OECD. The Culture Fix: Creative People, Places and Industries. Paris: OECD Publishing, 2022. DOI: https://doi.org/10.1787/991bb520-en

5. European Commission, Joint Research Centre. DigComp 3.0: European Digital Competence Framework. 2025. URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/scientific-activities/key-competences-lifelong-learning/digital-competence-framework-digcomp/digcomp-30_en

6. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17

SECTION «ОСВІТНІ ЕКОСИСТЕМИ, ГУМАНІТАРНЕ ЗНАННЯ ТА КУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ У ГЛОБАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ»

Радченя Ірина Вікторівна,
к. пед. н., доцент
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

ШЛЯХИ ТА УМОВИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У тезах охарактеризовано комплекс організаційно-педагогічних умов та практичних шляхів підвищення ефективності екологічного виховання здобувачів вищої освіти. Висвітлено наукові підходи до формування екоцентричного світогляду майбутнього педагога як фасилітатора природничої галузі Державного стандарту початкової освіти. Акцентовано на інтеграції аудиторної роботи, польової дослідницької діяльності та цифрових технологій у контексті реалізації концепції Нової української школи.

Ключові слова: *екологічне виховання, педагогічні умови, майбутні вчителі початкових класів, Нова українська школа, екоцентрична свідомість, «Я досліджую світ», польова практика.*

Реформування початкової освіти в межах концепції Нової української школи висуває якісно нові вимоги до фахової підготовки вчителя. Згідно з Державним стандартом початкової освіти, ключова компетентність у галузі природничих наук, техніки й технологій передбачає не лише засвоєння учнями знань про світ, а й усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя людини, дотримання правил природоохоронної поведінки та ощадливого використання ресурсів [1]. Молодший шкільний вік є періодом інтенсивного

емоційно-чуттєвого сприйняття довкілля, тому рівень сформованості екологічної культури школярів прямо пропорційно залежить від світогляду, особистісного прикладу та методичного інструментарію першого вчителя.

Водночас традиційна система підготовки фахівців у закладах вищої освіти нерідко обмежується передачею теоретичних природничих відомостей без належної емоційно-ціннісної рефлексії та практико-орієнтованої діяльності. Подолання цього розриву вимагає визначення дієвих педагогічних умов та ефективних шляхів оптимізації екологічного виховання майбутніх учителів початкових класів.

Теоретичний базис дослідження спирається на напрацювання провідних науковців у галузі екологічної освіти та педагогіки. Фундаментальні ідеї гармонії дитини з довкіллям закладено в працях Я.А. Коменського, а практичне втілення «уроків мислення серед природи» розкрито у спадщині В. Сухомлинського [2]. Теоретико-методичні основи неперервної екологічної підготовки та світоглядної культури педагога досліджено у працях С. Совгіри, Г. Пустовіта, Л. Лук'янової, О. Пруцакової. Практичні вектори екологічного виховання та формування компетентностей розроблені Н. Лисенко, Т. Байбарою, О. Пометун.

Оптимізація процесу екологічного виховання здобувачів вищої освіти можлива за умови створення комплексу взаємопов'язаних педагогічних чинників:

1.Наскрізна екологізація освітніх компонентів

Вихід екологічної тематики за межі природничих дисциплін. Інтеграція природоохоронних аспектів у курси дитячої літератури, мистецьких дисциплін та педагогіки.

2.Домінування суб'єкт-суб'єктної та діяльнісної парадигми

Заміна традиційних методів на проблемне навчання: робота з кейсами екологічного змісту, навчальні дебати, ділові та імітаційні ігри, розробка сценаріїв інтегрованих уроків-досліджень.

3.Поєднання аудиторного навчання з навчально-польовим практикумом

Систематична організація практик безпосередньо в природному середовищі (парки, ботанічні сади, біостанції) для набуття навичок фенологічних спостережень і методики проведення екскурсій.

4.Створення сталого екоорієнтованого середовища у ЗВО

Залучення здобувачів до внутрішньоуніверситетних зелених ініціатив (сортування відходів, енергоощадність, upcycling-проєкти, акції зі зменшення використання паперу та пластику).

5.Інтеграція цифрових дидактичних інструментів

Опанування мобільних застосунків для ідентифікації рослин і тварин (iNaturalist, PlantNet), геоінформаційних мап, створення інтерактивних екологічних квестів на платформах Wordwall, LearningApps, Genially.

Реалізація визначених умов забезпечується впровадженням конкретних прикладних напрямів в освітній процес університету: *проєктно-орієнтований шлях* (розробка здобувачами мікродослідницьких проєктів для початкової школи; створення міждисциплінарних дидактичних кейсів, які поєднують природничі спостереження з мовною та математичною галузями); *еколого-педагогічна практика та волонтерство* (проведення інтерактивних занять, квестів, екологічних театрів і акцій для учнів молодших класів під час проходження практики; участь у волонтерських ініціативах: висадження лісових масивів, порятунок безпритульних тварин); *формування навичок екоаудиту власного побуту* (популяризація ідей раціонального споживання через створення авторських методичних посібників із вторинної сировини для дитячої творчості).

Таким чином, оптимізація екологічного виховання майбутніх учителів початкових класів – це стратегічний напрям модернізації педагогічної освіти, покликаний трансформувати утилітарне ставлення до довкілля в стійку екоцентричну свідомість. Ефективність процесу досягається лише за умови системного поєднання наскрізної екологізації навчальних планів, активного

використання навчально-польової бази, занурення в реальну природоохоронну практику та розбудови екологічної культури самого закладу вищої освіти. Головним результатом оптимізації є випускник, здатний не лише передавати знання за програмою НУШ, а й формувати в молодших школярів емоційну чуйність до природи, відповідальність за власні вчинки та усвідомлені екологічні звички.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688).

2. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори в 5 т. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 3. С. 7-279.

SECTION «ПРАВО, ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНА ВЗАЄМОДІЯ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ВИКЛИКІВ»

Сумлінний Нікіта Володимирович
курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ РОЗМІНУВАННЯ ТА РЕКУЛЬТИВАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ТА ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Повномасштабне збройне вторгнення Російської Федерації спричинило забруднення значної території України вибухонебезпечними предметами, істотну частку якої становлять землі сільськогосподарського та лісогосподарського призначення. Для сільськогосподарських земель наслідком є неможливість обробітку ґрунту, втрата врожаю та загроза продовольчій безпеці; для лісів – ризик пожеж, обмеження господарської діяльності та деградація лісових екосистем. Повернення таких земель до цивільного використання залежить від двох послідовних процесів: розмінування, що забезпечує безпеку, і рекультивації, що відновлює ґрунтові та екологічні функції порушених земель.

Правове регулювання цих процесів нині розосереджене між різними актами. Закон України «Про протимінну діяльність в Україні» визначає засади, суб’єктів і види протимінної діяльності [1], тоді як питання цільового призначення, використання й охорони земель, у тому числі їх рекультивації, врегульовано насамперед Земельним кодексом України [2]. Відсутність єдиного, внутрішньо узгодженого правового режиму для земель, забруднених вибухонебезпечними предметами, породжує невизначеність щодо черговості

дій, розподілу відповідальності та витрат між державою, власниками, користувачами й операторами протимінної діяльності. Окремі аспекти проблеми досліджували Т. Є. Харитонова та Х. А. Григор'єва (правові перспективи, земельні спори та державна підтримка відновлення сільськогосподарських земель) [3, с. 484–490], А. Б. Корсун-Цуркан (зміст правової охорони земель лісогосподарського призначення) [4, с. 216–220], А. Я. Донченко (правові проблеми рекультивації земель після скасування воєнного стану) [5, с. 115–127] та Ю. О. Саєнко (екологічний вимір земельних відносин в умовах воєнного стану) [6, с. 320–327]. Специфіка лісових земель та екологічний вимір земельних відносин у воєнний час додатково потребують диференційованого підходу.

Проблема тісно пов'язана з практичними завданнями повоєнної відбудови, забезпечення продовольчої безпеки, відновлення довкілля та повернення земель до господарського обігу. Метою тез є визначення особливостей правового режиму розмінування та рекультивації земель сільськогосподарського і лісогосподарського призначення, виявлення прогалин чинного регулювання та формулювання напрямів його вдосконалення.

Правовий режим земель у науковому розумінні становить сукупність правових норм, що визначають їх цільове призначення, порядок використання та охорони, обмеження й обов'язки суб'єктів земельних відносин. Для земель, забруднених вибухонебезпечними предметами, цей режим набуває особливого змісту: загальні правила використання земель застосовуються з урахуванням обмежень і вимог безпеки, які встановлює законодавство про протимінну діяльність, до завершення обстеження та очищення ділянки.

Закон України «Про протимінну діяльність в Україні» закріплює розмінування як складову протимінної діяльності, що охоплює також обстеження територій, інформування населення про мінну небезпеку та допомогу постраждалим, і визначає повноваження органів влади, вимоги до операторів та засади стандартизації й підтвердження якості робіт [1]. Водночас

цей Закон зосереджений на безпековому аспекті й не вирішує питань подальшої долі землі – її якісного стану, охорони та відновлення продуктивних властивостей. Ці питання належать до сфери земельного законодавства: Земельний кодекс України поділяє землі за категоріями (серед яких землі сільськогосподарського та лісогосподарського призначення), закріплює обов'язки власників і користувачів щодо раціонального використання та охорони земель, а також містить положення про рекультивацію порушених земель [2]. Отже, розмінування й рекультивація мають різну правову природу, різні підстави виникнення та різний суб'єктний склад, однак на практиці становлять взаємопов'язані етапи одного процесу повернення землі до використання.

Для сільськогосподарських земель характерною є приватноправова складова: значна частина ділянок перебуває у власності або в оренді, тому розмінування й відновлення безпосередньо впливають на майнові інтереси власників, орендарів і підприємців. За висновками дослідників, післявоєнне відновлення таких земель супроводжується правовою невизначеністю щодо виконання договірних зобов'язань за умов неможливості використання ділянки, виникненням земельних спорів і потребою в механізмах державної підтримки [3, с. 484–490]. Доцільно розрізняти принаймні три групи питань: хто ініціює й фінансує обстеження та очищення ділянки; хто несе ризики втрати доходу від неможливості її використання; на яких умовах здійснюється подальше відновлення ґрунтового покриву. Саме тому державна підтримка (зокрема компенсаційні та грантові механізми) має розглядатися не як допоміжний, а як невід'ємний елемент правового режиму цих земель.

У межах рекультивації важливо відмежовувати відновлення продуктивності від суто безпекового очищення. Бойові дії, а нерідко й саме розмінування, спричиняють порушення ґрунтового покриву: воронки, окопи, залишки боєприпасів і техніки, можливе хімічне забруднення. Тому, як зазначається у науковій літературі, після скасування воєнного стану постає окреме коло

правових проблем рекультивації: визначення обсягу порушень, встановлення суб'єктів, відповідальних за відновлення, джерел фінансування та критеріїв завершення робіт [5, с. 115–127]. Відсутність чітких критеріїв, за яких ділянку вважають розміненою та рекультивованою, ускладнює повернення її в обіг і вирішення спорів.

Землі лісогосподарського призначення мають суттєві особливості. Вони переважно перебувають у державній власності, а ліс розглядається не лише як ресурс, а й як цілісна екосистема, що виконує екологічні, захисні та інші функції. У науці правова охорона цих земель пов'язується з комплексом заходів, спрямованих на збереження, відтворення та раціональне використання лісового фонду, і потребує врахування специфіки таких земель [4, с. 216–220]. Звідси випливає колізія цілей: способи розмінування лісу (суцільне або вибіркове очищення, механічне втручання, вирубування) можуть суперечити вимогам охорони лісів, а подальше відновлення (природне поновлення чи штучне лісовідновлення) має відповідати лісогосподарським вимогам. Чинне регулювання не містить спеціальної процедури, яка б узгоджувала вимоги протимінної діяльності та охорони лісів, зокрема щодо поводження з деревиною, що вилучається під час очищення, і протипожежних заходів.

Екологічний вимір земельних відносин в умовах воєнного стану, на якому наголошують дослідники, полягає в тому, що воєнні дії зумовлюють деградацію земель, забруднення ґрунтів і порушення екологічних функцій територій, тоді як захист довкілля залишається обов'язком держави й суб'єктів землекористування [6, с. 320–327]. З цього випливає, що протимінна діяльність і рекультивація мають здійснюватися із застосуванням екологічно виважених методів, які мінімізують додаткову шкоду ґрунтам, водним об'єктам і біорізноманіттю.

Узагальнення викладеного дає змогу виокремити такі основні проблеми та прогалини чинного правового регулювання: 1) відсутність у земельному законодавстві цілісного правового режиму земель, забруднених

вибухонебезпечними предметами, з визначеними етапами (обстеження – очищення – оцінювання якості – рекультивація – повернення до використання); 2) нечіткий розподіл відповідальності та витрат між державою, власниками й користувачами земель, операторами протимінної діяльності та державою-агресором; 3) відсутність єдиних критеріїв завершення розмінування й рекультивації для різних категорій земель; 4) недостатня узгодженість вимог протимінного, лісового та природоохоронного законодавства; 5) обмежений обмін даними між системою протимінної діяльності та системою державного земельного обліку.

З огляду на викладене пропонується: закріпити в земельному законодавстві спеціальні положення про землі, забруднені вибухонебезпечними предметами, із чітко визначеними обмеженнями використання та правами й обов'язками суб'єктів; диференціювати вимоги до сільськогосподарських і лісових земель; передбачити єдині критерії завершення розмінування та рекультивації й обов'язкове документування їх результатів; забезпечити публічність інформації про забруднені ділянки та її інтеграцію із системою державного земельного обліку; розвивати механізми державної підтримки та компенсацій, зокрема з використанням міжнародних інструментів відшкодування шкоди, завданої агресією.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням концепції спеціального правового режиму земель, забруднених вибухонебезпечними предметами, та пропозицій щодо внесення відповідних змін до земельного законодавства; з вивченням зарубіжного досвіду держав, які здійснювали повоєнне розмінування й відновлення земель; з правовим забезпеченням розмінування лісів та узгодженням його з вимогами охорони лісів; а також із механізмами відшкодування шкоди, завданої землям внаслідок збройної агресії.

Список використаних джерел

1. Про протимінну діяльність в Україні : Закон України від 06.12.2018 № 2642-VIII : станом на 1 січ. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text.

2. Земельний кодекс України : Кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III : станом на 1 жовт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text.

3. Харитонова Т. Є., Григор'єва Х. А. Післявоєнне відновлення сільськогосподарських земель: правові перспективи, земельні спори та державна підтримка. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 484–490.

4. Корсун-Цуркан А. Б. Щодо змісту правової охорони земель лісогосподарського призначення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 2(87). С. 216–220.

5. Донченко А. Я. Правові проблеми рекультивації земель після скасування воєнного стану. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2026. № 51. С. 115–127.

6. Саєнко Ю. О. Актуальні аспекти правового регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: екологічний вимір. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Право»*. 2024. Вип. 40. С. 320–327.

SECTION «ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ, ПІДПРИЄМНИЦТВО, ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ ТА НОВІ МОДЕЛІ МЕНЕДЖМЕНТУ»

Ємельянов Олександр Юрійович

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри економіки підприємства та інвестицій, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗМІНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Діяльність суб’єктів підприємництва доволі часто відбувається в умовах, що мають складний та динамічний характер. При цьому ці умови мають тенденцію до погіршення. Зокрема, це стосується жорсткої конкуренції між товаровиробниками, обмеженості наявних ресурсів, інституційних обмежень, дестабілізації фінансової системи, зменшення місткості ринків тощо. У зв’язку з цим важливе значення для забезпечення функціонування підприємств має наявність у них належного рівня економічної стійкості [1]. Своєю чергою, зазначена стійкість значною мірою визначається величиною наявного у компаній адаптаційного потенціалу [2, 3].

Заходи, за допомогою яких підприємства пристосовуються до нових умов, дуже різноманітні й залежать передусім від часу. Якщо йдеться про середньо-чи довгострокову перспективу, такі кроки зазвичай вимагають інвестицій. Головне місце серед них займають проєкти технологічного оновлення – насамперед ті, що спрямовані на ресурсозбереження [4, 5].

Оцінюючи здатність підприємства до адаптації, варто розрізняти результуючі показники та параметри адаптації. Результуючий показник характеризує те, що змінюється внаслідок вжитих заходів (наприклад, прибуток та загальні фінансові результати бізнесу). Водночас, параметр адаптації – це

показник, на який спрямовані самі заходи (наприклад, обсяги виробництва і збуту, їхня структура чи норми витрат ресурсів).

З огляду на це можна сформувати поняття адаптаційного потенціалу підприємства. Під ним доречно розуміти здатність компанії у складних умовах впливати на визначені параметри так, щоб повністю або частково компенсувати падіння фінансових результатів.

Існує чимало різновидів адаптаційного потенціалу підприємства, які можна класифікувати за різними ознаками, зокрема:

1. За результуючим показником: потенціал за операційним прибутком; потенціал за чистим прибутком; потенціал за іншими результуючими показниками.

2. За типом адаптаційного параметра: потенціал щодо натуральних обсягів виробництва; потенціал щодо норм витрачання ресурсів; потенціал щодо інших параметрів; потенціал, що охоплює одночасно кілька параметрів.

3. За видом адаптаційного заходу: потенціал на основі коригування цінової політики; потенціал на основі впровадження ресурсозберігаючих (зокрема енергозберігаючих) технологій; потенціал на основі інших заходів.

4. За характером негативних впливів: потенціал адаптації до скорочення попиту на продукцію; потенціал адаптації до зростання цін на ресурси (зокрема енергетичні); потенціал адаптації до інших викликів.

5. За рівнем адаптаційного потенціалу: низький – нівелюється лише незначна частина втрат від погіршення умов; середній – нівелюється істотна частина втрат; високий – нівелюється значна частина або всі втрати від погіршення умов.

6. За масштабом можливого погіршення умов: потенціал адаптації до незначного погіршення умов; потенціал адаптації до істотного погіршення; потенціал адаптації до значного погіршення умов функціонування.

Кожен різновид адаптаційного потенціалу має свою специфіку формування, причому ці різновиди можуть бути більш або менш узагальненими. Наприклад,

серед видів потенціалу адаптації до зростання цін на ресурси можна виокремити вужчий різновид – адаптацію за рахунок впровадження ресурсозберігаючих технологічних змін.

У складі цього потенціалу важливо виділяти дві частини:

1) готову до реалізації вже зараз. Вона стосується технологічних процесів, які вигідно замінити на ресурсозберігаючі за поточного рівня цін на ресурси;

2) перспективну (відкладену). Вона охоплює процеси, оновлення яких стане економічно доцільним лише у разі істотного подорожчання ресурсів.

При цьому формування потенціалу адаптації через ресурсозберігаючі технологічні зміни залежить від низки ключових чинників. До таких чинників варто віднести:

1) масштаб зростання цін на ресурси. Перехід на нові технології стає вигідним лише за умови достатньо високого стрибка цін;

2) ефективність нових технологій. Нові процеси повинні забезпечувати суттєве зниження ресурсоємності продукції, щоб виправдати інвестиційні витрати на їх впровадження;

3) ресурсні можливості підприємства. Насамперед ідеться про наявність власних або залучених коштів для придбання ресурсозберігаючого обладнання;

4) синхронізація з іншими заходами, зокрема, з можливістю підприємства частково перекласти зростання витрат на покупців шляхом підвищення цін на власну продукцію;

5) додаткові супутні чинники. Сюди належать, наприклад, додаткові поточні витрати, пов’язані із запуском та обслуговуванням нових технологій.

Отже, процес формування потенціалу адаптації підприємств через ресурсозберігаючі технологічні зміни є багатофакторним і вимагає комплексного оцінювання.

Список використаних джерел:

1. Гагарінов О. Економічна стійкість підприємства як основа сталого розвитку в умовах глобальних змін. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. №. 3. С. 145-151.

2. Яремко В., Янок В. Роль організаційної культури в адаптації підприємства до викликів зовнішнього середовища. *Дослідження та інновації*. 2025. Т. 1. №. 1 (4). С. 17-24.

3. Гук Р., Димарчук Р. Адаптаційний потенціал підприємств у цифровому середовищі: виклики та можливості. *Дослідження та інновації*. 2024. Т. 1. №. 3 (3). С. 20-27.

4. Yemelyanov O., Symak A., Lesyk L., Petrushka T., Kryvinska N., Vovk O. Modeling of parameters of state participation in financing of energy saving projects at enterprises. *Conference on Computer Science and Information Technologies*. 2020. P. 498-511. https://doi.org/10.1007/978-3-030-63270-0_33.

5. Дашко І. М., Ємельянов О. Ю., Крет І. З. Методичні засади оцінювання ефективності та доцільності реалізації інвестиційних проектів з урахуванням фактору ризику. *Проблеми економіки та управління. Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2009. Вип. 640. С. 63-69.

SECTION «ПРАВО, ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНА ВЗАЄМОДІЯ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ВИКЛИКІВ»

Кобилинський Дмитро Миколайович,

здобувач вищої освіти 3 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юр'єв Денис Сергійович,

старший викладач кафедри кримінального процесу,

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ НСРД ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИВЛАСНЕННЯ ЧИ РОЗТРАТИ МАЙНА ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ (СТ. 191 КК УКРАЇНИ)

Розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191 Кримінального кодексу України [1] (далі - КК України), вчинених організованою групою, охоплює два пов'язані питання: як вибуло майно та хто організував відповідні операції. Фінансові документи відображають платежі й передання активів, але не завжди розкривають домовленості між причетними особами. Для кожної операції потрібно встановити її ініціатора, осіб, які забезпечили оформлення, та фактичних одержувачів майна. Зіставлення цих відомостей допомагає перевірити, чи були дії причетних осіб узгодженими та чи відповідали вони спільному плану.

Мета дослідження - визначити порядок зіставлення документальних доказів і результатів негласних слідчих (розшукових) дій (далі - НСРД) для встановлення механізму посягання та ознак організованої групи.

Насамперед варто розмежувати привласнення, розтрату та заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовим становищем. Для перших двох форм істотним є встановлення того, чи було майно ввірене особі або перебувало в її віданні; для заволодіння шляхом службового зловживання - як службові повноваження використано для протиправного одержання майна. Вчинення відповідних діянь організованою групою передбачене ч. 5 ст. 191 КК України [1]. Механізм посягання визначає напрям пошуку доказів: при привласненні досліджуються одержання, облік і подальша доля активів; при розтраті - обставини їх витрачання або передання іншим особам; при оплаті непоставленого товару - реальність виконання договору та подальший рух коштів.

Попередня домовленість про спільне вчинення правопорушення ще не охоплює всіх ознак організованої групи. Відповідно до ч. 3 ст. 28 КК України [1] йдеться про участь трьох і більше осіб, які попередньо зорганізувалися у стійке об’єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об’єднаних єдиним планом із розподілом функцій, відомим усім учасникам. Службова підпорядкованість або підписання документів кількома працівниками самі по собі не пояснюють стійкості об’єднання та обізнаності кожного зі злочинним планом.

Документування доцільно здійснювати за двома напрямами: відтворення руху майна та встановлення домовленостей і розподілу функцій між співучасниками. Щоб зіставити рух майна з діями причетних осіб, пропонується використовувати аналітичну матрицю «епізод - операція - учасник - функція - доказ». У кожному записі зазначаються конкретна операція, причетна особа, перевірювана версія щодо її ролі та матеріали, які цю версію підтверджують чи спростовують. Поруч фіксуються суперечності й невирішені

питання. Така схема є робочим способом аналізу матеріалів і самостійного доказового значення не має.

Порядок її заповнення можна показати на умовному епізоді оплати непоставленого обладнання: «епізод - оплата за договором № Х; операція - перерахування коштів постачальнику; учасник - працівник, який підписав акт приймання; функція - документальне підтвердження поставки; докази - акт, платіжне доручення, складські відомості». Якщо акт засвідчує приймання, а складські документи не містять відомостей про надходження обладнання, виникає суперечність, яку належить перевірити. Відсутність складського запису ще не виключає іншого місця доставки або помилки обліку. Так само підпис на акті не встановлює обізнаності працівника про непоставлення товару. Наступне завдання - з’ясувати фактичні обставини приймання та джерела поінформованості підписанта.

Вибір НСРД залежить від того, якої інформації бракує для перевірки цих питань. Стаття 246 Кримінального процесуального кодексу України [2] (далі - КПК України) пов’язує їх проведення з неможливістю отримати відповідні відомості іншим способом. Для визначених цією статтею дій установлено також обмеження щодо тяжкості злочину. Обґрунтовуючи клопотання про дозвіл на конкретну НСРД, слід пов’язати невстановлену обставину з інформацією, яку очікується одержати, та пояснити неможливість її отримання іншим способом. Припущення про узгоджені дії учасників саме по собі не пояснює необхідності аудіо-, відеоконтролю особи. Порядок проведення відповідної дії визначається положеннями КПК України [2].

Зміст одержаних записів також потребує предметного аналізу. Вислови «закрити документи» або «передати залишок» можуть мати різне значення залежно від контексту. Їх зіставляють із датами платежів, реквізитами договорів і документами про виконання зобов’язань. У робочій схемі варто відокремлювати те, що безпосередньо зафіксовано в розмові, від висновків,

зроблених на підставі її поєднання з іншими відомостями. Окремо зазначаються можливі альтернативні пояснення.

Процесуальне оформлення результатів НСРД охоплює протокол і відповідні додатки. За ст. 252 КПК України [2] протоколи з додатками передаються прокурору не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення відповідних дій. Для перевірки цифрових матеріалів важливо зберігати відомості про їх походження, носії та копіювання. Якщо застосовується контроль за вчиненням злочину, діє заборона провокації, передбачена ч. 3 ст. 271 КПК України [2]. Документуванню підлягають обставини виникнення злочинного наміру та характер втручання правоохоронців.

Показовою є проблема несвоєчасного відкриття документів, які стали підставою проведення НСРД. В офіційному узагальненні постанови Великої Палати Верховного Суду від 16 жовтня 2019 року у справі № 640/6847/15-к [3] роз'яснено, що затримка розсекречення з незалежних від обвинувачення причин не зумовлює автоматичної недопустимості результатів НСРД, якщо обвинувачення своєчасно вжило всіх необхідних і залежних від нього заходів. Захисту мають бути надані достатній час і реальна можливість дослідити відкриті матеріали. Ця позиція підкреслює важливість збереження підтверджень своєчасного звернення щодо розсекречення та причин затримки.

Матриця дає змогу зіставити майнові операції з діями конкретних осіб, відокремити підтверджені факти від суперечливих відомостей і визначити, які обставини потребують подальшої перевірки. Результати НСРД оцінюються в сукупності з іншими доказами щодо відповідного епізоду.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 15.10.2026).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 15.10.2026).

3. Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду. Листопад 2019 року / Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Digest_VP_11_2019.pdf (дата звернення: 15.10.2026).

SECTION «ТУРИСТИЧНІ ДЕСТИНАЦІЇ, ІНДУСТРІЯ ГОСТИННОСТІ, РЕКРЕАЦІЙНІ ПОСЛУГИ Й ЕКОНОМІКА ДОЗВІЛЛЯ»

Лаубіс Оксана Іванівна,
здобувач другого рівня ВО, спеціальність J3 «Туризм та рекреація»
Державний біотехнологічний університет, Харків

ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розвиток ринку туристичних послуг Закарпатської області є важливим чинником активізації регіональної економіки, створення робочих місць, залучення інвестицій і зміцнення фінансової спроможності територіальних громад. Конкурентні переваги регіону формуються завдяки поєднанню гірських ландшафтів Українських Карпат, мінеральних вод, санаторно-курортних ресурсів, історико-культурної спадщини, гастрономічних традицій і прикордонного розташування. Водночас сучасні умови вимагають переходу від переважно ресурсного використання туристичного потенціалу до системного управління дестинаціями, цифровізації послуг і формування цілорічних туристичних продуктів.

Метою дослідження є обґрунтування стратегічних напрямів розвитку ринку туристичних послуг Закарпатської області на основі аналізу актуальних статистичних показників, оцінювання регіональних конкурентних переваг.

Виклад основного матеріалу. Економічну значущість туристичної діяльності підтверджує динаміка туристичного збору. За інформацією Управління туризму та курортів Закарпатської обласної військової адміністрації, у 2024 р. до місцевих бюджетів області надійшло 23,1714 млн грн туристичного збору, що на 4,6% більше, ніж у 2023 р. У 2025 р. цей показник зріс до 31,886 млн грн, тобто на 37,6% порівняно з попереднім роком [1,2].

Отже, за два роки номінальні надходження туристичного збору збільшилися приблизно на 37,6% відносно рівня 2024 р. Водночас цей показник не можна ототожнювати з повним обсягом туристичного ринку: на нього впливають ставки збору, податкова дисципліна, структура розміщення, тривалість перебування відвідувачів і зміни цін. Тому для комплексного оцінювання розвитку галузі доцільно використовувати систему показників, яка включає туристичний збір, кількість прибуттів і ночівель, завантаженість засобів розміщення, зайнятість та доходи суб'єктів туристичної діяльності. Додатковим інструментом аналізу може бути національний Туристичний дашборд, який містить дані про економічні, інфраструктурні та соціальні характеристики туристичної сфери [3]. Його використання разом із регіональною статистикою дає змогу формувати доказову основу для визначення пріоритетів туристичного розвитку.

З огляду на виявлені тенденції стратегічні напрями розвитку ринку туристичних послуг Закарпатської області доцільно визначати за такими пріоритетами.

1. Диверсифікація туристичного продукту та розвиток цілорічного туризму. Важливим завданням є зменшення залежності окремих дестинацій від сезонного попиту шляхом поєднання гірськолижного, оздоровчого, бальнеологічного, екологічного, гастрономічного, культурно-пізнавального та сільського туризму. Перспективним є створення комплексних туристичних пропозицій, які об'єднують проживання, оздоровлення, екскурсійне обслуговування, місцеву гастрономію та активне дозвілля. Такий підхід сприятиме збільшенню тривалості перебування туристів, розширенню витрат на місцеві послуги й підтримці малого та середнього підприємництва.

2. Цифрова трансформація ринку туристичних послуг. Стратегічного значення набуває впровадження цифрових технологій у просування туристичних дестинацій, бронювання, навігацію, інформування та управління туристичними потоками. Доцільно розвивати єдину цифрову платформу

туристичних ресурсів Закарпаття, інтерактивні карти маршрутів, QR-коди біля культурних і природних об'єктів, електронні каталоги місцевих виробників та багатомовні інформаційні сервіси. Використання аналітики великих даних (Big Data), систем управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM) та інструментів цифрового маркетингу дасть змогу точніше визначати цільові аудиторії, відстежувати попит і персоналізувати туристичні пропозиції.

3. Модернізація туристичної та транспортної інфраструктури. Пріоритетом має стати поліпшення доступності туристичних об'єктів, облаштування маршрутів, розвиток навігації, санітарної інфраструктури, паркування та безбар'єрного середовища. Особливо важливо забезпечити належний стан маркування маршрутів, доступ до актуальної інформації про погодні умови й ризики, а також узгодженість транспортного сполучення між туристичними центрами та громадами. Інфраструктурні проєкти доцільно оцінювати не лише за обсягом інвестицій, а й за їхнім впливом на доступність послуг, безпеку туристів і тривалість туристичного сезону.

4. Розвиток локальних туристичних брендів і міжмуніципальної співпраці. Закарпаття має потенціал для формування цілісного регіонального бренду на основі природної спадщини Карпат, культурного різноманіття, гастрономії, виноробства, термальних і мінеральних вод. Водночас регіональне позиціювання необхідно доповнювати брендами окремих громад, туристичними маршрутами та партнерськими продуктами. Об'єднання зусиль органів місцевого самоврядування, закладів розміщення, перевізників, екскурсоводів і виробників локальної продукції сприятиме формуванню комплексних пропозицій і рівномірнішому розподілу туристичних доходів.

5. Підвищення якості послуг і кадрового потенціалу. Конкурентоспроможність туристичного ринку залежить від професійних компетентностей персоналу, мовної підготовки, цифрових навичок, стандартів обслуговування та доступності інформації для різних категорій відвідувачів. Доцільно розширювати співпрацю між закладами освіти, бізнесом і

територіальними громадами у сфері професійного навчання, стажувань та впровадження стандартів якості. Окрему увагу слід приділяти інклюзивності туристичних послуг, безпечним умовам перебування та врахуванню потреб ветеранів, людей з інвалідністю й інших маломобільних груп.

6. Забезпечення екологічної стійкості та безпеки туризму. Розвиток туристичних потоків повинен супроводжуватися охороною природних ресурсів, регулюванням рекреаційного навантаження, належним поводженням із відходами та збереженням культурної спадщини. Для гірських і природоохоронних територій важливими є визначення допустимого навантаження на маршрути, інформування про екологічні обмеження та популяризація відповідальної поведінки туристів. В умовах воєнних ризиків необхідно забезпечувати актуальне інформування про безпекові обмеження, доступність укриттів там, де це передбачено, та взаємодію туристичних підприємств із відповідними службами.

Наведені пріоритети узгоджуються з напрямами регіональної політики у сфері туризму. Зокрема, Програма розвитку туризму та курортів у Закарпатській області на 2024–2026 роки та супровідні документи передбачають інституційну основу для реалізації відповідних заходів [4]. Крім того, у 2026 р. область розпочала підготовку програми розвитку туризму та курортів на 2027–2030 роки, серед актуальних питань якої визначено розвиток санаторно-курортного, екологічного й гастрономічного туризму, безпеку маршрутів, логістику та цифрові рішення [5].

Для практичного впровадження запропонованих напрямів доцільно застосовувати систему ключових показників ефективності (KPI), яка дасть змогу оцінювати не лише виконання заходів, а й фактичні зміни на туристичному ринку. До таких показників варто включити темпи зростання туристичного збору, кількість ночівель, середню тривалість перебування, сезонну завантаженість засобів розміщення, частку туристичних підприємств із цифровими каналами продажу, кількість спільних міжмуніципальних

маршрутів і рівень задоволеності відвідувачів. Цільові значення KPI мають встановлюватися після визначення базових показників і з урахуванням можливостей конкретних громад.

Висновки. Обґрунтування стратегічних напрямів розвитку ринку туристичних послуг Закарпатської області засвідчує необхідність переходу до інтегрованої моделі, яка поєднує диверсифікацію туристичного продукту, цифровізацію, модернізацію інфраструктури, розвиток локальних брендів, підвищення якості послуг та екологічну стійкість. Зростання надходжень туристичного збору у 2024–2025 рр. свідчить про посилення економічної ролі туристичної діяльності, однак потребує доповнення показниками туристичних прибуттів, ночівель і зайнятості для точнішої оцінки структурних змін. Авторський підхід полягає в тому, що стратегічний розвиток регіонального туристичного ринку має базуватися не на максимізації туристичного потоку як самоцілі, а на підвищенні доданої вартості туристичних послуг, тривалості перебування відвідувачів, якості туристичного досвіду та частки доходів, що залишаються в місцевих громадах. Реалізація запропонованих пріоритетів створюватиме передумови для посилення стійкості туристичного сектору та його внеску в регіональний розвиток.

Список використаних джерел

1. Управління туризму та курортів Закарпатської обласної військової адміністрації. (2025, 7 січня). У 2024 році на Закарпатті сплатили понад 23 млн грн туристичного збору. https://zaktour.gov.ua/u-2024-rotsi-na-zakarpatti-splatyly-ponad-23-mln-hrn-turystychnoho-zboru/

2. Управління туризму та курортів Закарпатської обласної військової адміністрації. (2026, 8 січня). У 2025 році на Закарпатті сплатили майже 32 млн грн туристичного збору. https://zaktour.gov.ua/u-2025-rotsi-na-zakarpatti-splatyly-majzhe-32-mln-hrn-turystychnoho-zboru/

3. Ministry for Communities, Territories and Infrastructure Development of Ukraine. (2026, February 26). Statistical data in the field of tourism.

https://mininfra.gov.ua/diialnist/napriamy/turyzm-i-kurorty/statystychni-dani-u-sferi-turyzmu

4. Програма розвитку туризму та курортів у Закарпатській області на 2024–2026 роки. https://zaktour.gov.ua/open-data/

5. Закарпатська обласна військова адміністрація. (2026, 2 липня). Закарпаття розробляє Програму розвитку туризму та курортів на 2027–2030 роки. https://carpathia.gov.ua/ua/news/news-883

SECTION «ПРАВО, ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНА ВЗАЄМОДІЯ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ВИКЛИКІВ»

Магурін Дмитро Олегович
курсант Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, Харків

ЗАХИСТ ПРАВА ГРОМАДЯН НА БЕЗПЕЧНЕ ДЛЯ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ДОВКІЛЛЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила масштабні екологічні порушення, негативний вплив яких поширюється далеко за межі районів ведення бойових дій. Руйнування промислових і енергетичних об'єктів, пожежі на лісових та аграрних територіях, забруднення ґрунтів і водних ресурсів продуктами горіння, паливом і боєприпасами, замінування великих територій безпосередньо загрожують життю та здоров'ю людей. Яскравим прикладом став підрив Каховської ГЕС, який призвів до затоплення територій, загибелі екосистем і втрати джерел питної води для тисяч людей.

Водночас воєнний стан як особливий правовий режим допускає тимчасові обмеження окремих прав і свобод. Це створює ризик того, що екологічні права будуть витіснені на периферію державної політики. Конституція України закріплює право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [1]. Проте реалізація цього права в умовах війни стикається з низкою правових, організаційних та інформаційних перешкод. Проблема має актуальне наукове та практичне значення, оскільки потребує комплексного дослідження правових механізмів забезпечення й захисту екологічних прав громадян в умовах воєнного стану.

Адже від ефективності цих механізмів залежать здоров’я нинішнього покоління та повоєнне відновлення країни.

Конституційно-правове підґрунтя екологічних прав формується сукупністю взаємопов’язаних положень Основного Закону України.Стаття 16 Основного Закону визначає забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України обов'язком держави [1,]. Стаття 50 гарантує право на безпечне довкілля, на вільний доступ до інформації про його стан та на її поширення. Стаття 66 покладає на кожного обов'язок не заподіювати шкоду природі [1]. Отже, екологічне право має подвійну природу: воно є і суб'єктивним правом людини, і чинником забезпечення національної безпеки.

Особливістю воєнного стану є те, що відповідно до статті 64 Конституції України тимчасово можуть бути встановлені окремі обмеження прав і свобод, а перелік прав, які не можуть бути обмежені за жодних обставин, є вичерпним [1]. Право на безпечне довкілля до цього переліку не входить. Тому, як зазначає К. В. Денисенко, його реалізація в умовах воєнного стану може зазнавати обмежень, що вимагає особливої уваги до їх обґрунтованості та пропорційності [2, с. 324]. Це не означає, що держава звільняється від обов'язку захищати екологічні права, адже будь-яке обмеження має бути необхідним, тимчасовим і співмірним загрозі.

Проблематика забезпечення екологічних прав в умовах воєнного стану охоплює кілька взаємопов’язаних напрямів. Перший стосується обмеження доступу до екологічної інформації. З міркувань безпеки було призупинено або обмежено оприлюднення значного масиву даних про стан довкілля, зокрема результатів моніторингу. Водночас без достовірної інформації населення не може оцінити ризики для свого здоров'я, а громадськість не здатна здійснювати контроль за діяльністю органів влади. Така ситуація суперечить принципам Орхуської конвенції, учасницею якої є Україна, і потребує пошуку балансу між потребами оборони та правом людей знати про небезпеку [3, с. 27; 5, с. 37].

Другий напрям пов’язаний із неможливістю належного державного екологічного контролю. На тимчасово окупованих територіях і в зоні активних бойових дій інспектування, моніторинг та ліквідація наслідків забруднення практично неможливі. Крім того, частину повноважень контролюючих органів було обмежено, а процедури оцінки впливу на довкілля спрощено або відтерміновано. Як наголошують О. С. Яра та Н. А. Стасюк, правові механізми захисту довкілля в умовах воєнного стану потребують удосконалення, зокрема в частині узгодження норм екологічного законодавства зі спеціальним режимом воєнного стану [4, с. 192].

Третій напрям стосується відшкодування екологічної шкоди. Знищення довкілля внаслідок збройної агресії є порушенням міжнародного гуманітарного права. Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за екоцид, а держава документує екологічні злочини для подальшого звернення до міжнародних інституцій. Проте, як зазначають В. І. Бак та М. С. Мєдвєдєва, на практиці громадянам складно довести причинно-наслідковий зв'язок між шкодою їхньому здоров'ю чи майну і воєнними діями, а механізми компенсації залишаються недостатньо розробленими [3, с. 29]. Складність посилюється тим, що фіксація доказів у зоні бойових дій є небезпечною, а часто й неможливою.

Важливу роль у захисті екологічних прав відіграє судовий захист, гарантований статтею 55 Конституції України [1], а також практика Європейського суду з прав людини, який розглядає екологічні порушення крізь призму права на життя та права на повагу до приватного і сімейного життя. За оцінкою І. М. Алмаші, право людини на безпечне довкілля в умовах воєнного стану потребує посиленої правової охорони, оскільки саме довкілля стає об'єктом прямих руйнівних впливів [5, с. 39]. Фактичні можливості звернення до суду у воєнний час обмежені. Це зумовлено переміщенням населення, пошкодженням інфраструктури та навантаженням на судову систему.

Аналіз наукових джерел дає змогу сформулювати кілька напрямів удосконалення захисту права на безпечне довкілля. По-перше, потрібно чітко

визначити межі допустимих обмежень екологічних прав у період воєнного стану та закріпити гарантії їх пропорційності. По-друге, необхідно забезпечити баланс між безпекою та відкритістю: оприлюднювати екологічну інформацію, що безпосередньо стосується здоров'я населення (якість повітря, води, радіаційний фон), не розкриваючи при цьому відомостей, які становлять загрозу обороноздатності [2, с. 326]. По-третє, слід розвивати системи дистанційного моніторингу довкілля, зокрема з використанням супутникових даних, для документування шкоди на територіях, недоступних для інспекторів. По-четверте, потрібно створити ефективний механізм відшкодування екологічної шкоди, зокрема спростити доказування для постраждалих громадян і закріпити відповідальність держави-агресора. По-п'яте, необхідно залучати громадськість та екологічні організації до фіксації екологічних правопорушень і до формування повоєнної екологічної політики [3, с. 30].

Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля є невід'ємною частиною конституційного статусу людини, а воєнний стан не знімає з держави обов'язку його гарантувати. Умови війни зумовлюють низку проблем: обмеження доступу до екологічної інформації, ослаблення державного контролю, труднощі з фіксацією шкоди та її відшкодуванням, обмежену доступність судового захисту. Ці проблеми потребують комплексного вирішення на національному та міжнародному рівнях.

Подолання цих проблем вимагає чіткого унормування допустимих обмежень екологічних прав, забезпечення прозорості екологічної інформації з урахуванням вимог безпеки, впровадження сучасних технологій моніторингу та вдосконалення механізмів відшкодування шкоди. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою механізмів міжнародно-правової відповідальності за екоцид, адаптацією національного екологічного законодавства до європейських стандартів у процесі євроінтеграції, а також із формуванням правових засад екологічного відновлення постраждалих територій.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 12.10.2026).

2. Денисенко К. В. Проблеми реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 323–327.

3. Бак В. І., Мєдвєдєва М. С. Захист екологічних прав громадян України в умовах війни. *Ірпінський юридичний часопис*. 2025. № 1 (18). С. 25–31.

4. Яра О. С., Стасюк Н. А. Правові механізми захисту довкілля в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 3 (86). С. 190–196.

5. Алмаші І. М. Забезпечення права людини на безпечне довкілля в умовах воєнного стану: правовий аспект. *Нове українське право*. 2024. № 2. С. 35–41.

SECTION «ПСИХОЛОГІЯ, ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ТА СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ»

Парубок І. Р.

здобувачка освіти спеціальності 053 «Психологія»

Поліський національний університет, м. Житомир

Науковий керівник — Захаріна О. В., доцент кафедри психології

ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ВИНИКНЕННЯ БУЛІНГУ СЕРЕД ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема булінгу серед дітей шкільного віку є однією з важливих соціально-психологічних проблем сучасної освіти. Булінг негативно впливає на емоційний стан учнів, їхню самооцінку, успішність, відчуття безпеки та здатність будувати міжособистісні стосунки. Особливої уваги потребує дослідження причин виникнення цькування, оскільки воно може бути пов'язане з індивідуальними особливостями дітей, сімейним вихованням, груповими нормами та психологічним кліматом у класі.

Булінг відрізняється від звичайного конфлікту повторюваністю агресивних дій і дисбалансом сил між учасниками. Він може проявлятися у фізичному, словесному, соціальному та цифровому середовищах. Важливу роль у його поширенні відіграють ставлення однолітків, мовчазне схвалення агресивної поведінки, недостатнє втручання дорослих і низький рівень навичок конструктивного спілкування. Таке розуміння булінгу відповідає підходу Д. Олвеуса, який наголошує на повторюваності агресивної поведінки та нерівності сил між її учасниками [3]

Вивчення чинників булінгу дає змогу визначити напрями профілактичної роботи, спрямованої на формування безпечного освітнього середовища, розвиток емпатії та своєчасне виявлення випадків цькування.

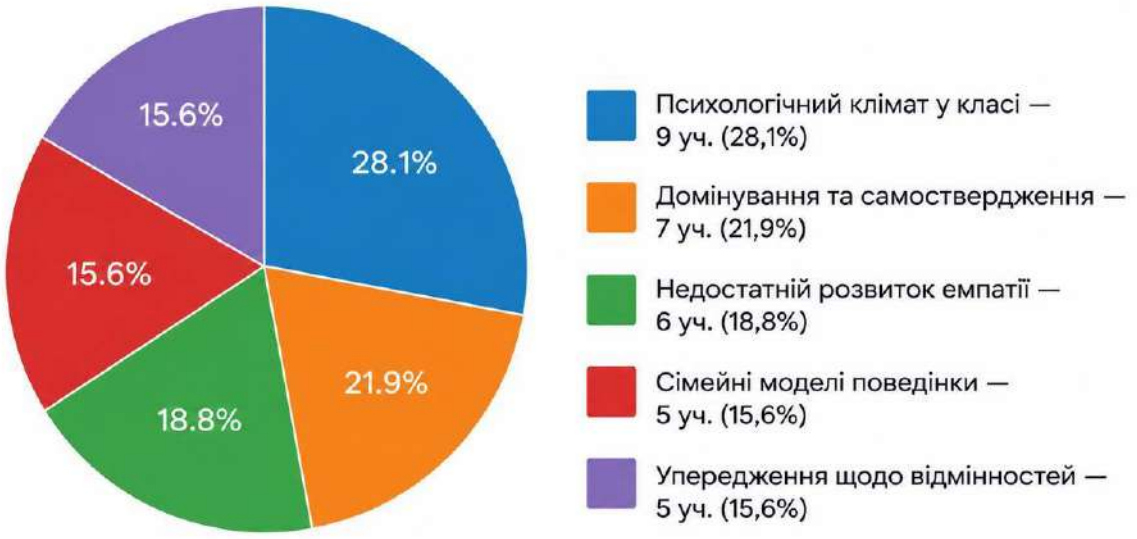

Рис. 1.1 Чинники виникнення булінгу серед дітей шкільного віку

Найбільшу частку становить несприятливий психологічний клімат у класі — 28,1% (9 учнів). Прагнення до домінування та самоствердження посідає друге місце — 21,9% (7 учнів). Недостатній розвиток емпатії становить 18,8% (6 учнів), а вплив сімейного середовища та упереджене ставлення до відмінностей по 15,6% (по 5 учнів).

Зазначені чинники не слід розглядати як ізольовані причини. Булінг зазвичай формується внаслідок взаємодії індивідуальних особливостей, групової динаміки та умов освітнього середовища. Наприклад, відсутність належної реакції дорослих або схвалення агресії однолітками може сприяти закріпленню цькування.Найчастіше згадується вербальна форма булінгу — 37,5%. Соціальне виключення становить 25%, фізичні прояви — 21,9%, а кібербулінг — 15,6%. Ці показники є ілюстративними та не характеризують реальну поширеність булінгу серед українських школярів. Важливо враховувати, що цькування може мати прихований характер.Законодавчі засади протидії булінгу в Україні визначені Законом України щодо протидії булінгу (цькуванню).[1]

Соціальна ізоляція, поширення принизливих чуток або систематичні образи іноді залишаються непоміченими педагогами, хоча можуть суттєво впливати на психологічне благополуччя дитини.

Табл.1.1 Розподіл випадків за формами булінгу

Форма булінгу	**Кількість дітей**	**Частка ,%**
Вербальний (образи, приниження, погрози)	12	37,5
Соціальний (ізоляція, виключення з групи)	8	25,0
Фізичний (штовхання, удари, пошкодження речей)	7	21,9
Кібербулінг (цькування в інтернеті)	5	15,6
Разом	32	100

Профілактика булінгу - створення безпечного та доброзичливого освітнього середовища :

-розвиток емпатії (повага, співпереживання, прийняття відмінностей)

-навички спілкування (конструктивне вирішення суперечностей)

-робота з класом (формування правил взаємоповаги та підтримки)

-реагування дорослих (виявлення випадків, захист постраждалих, робота з учасниками)

Профілактична робота має бути комплексною та охоплювати учнів, педагогів і батьків. Доцільно проводити заняття з розвитку емоційної компетентності, обговорювати правила безпечної взаємодії, навчати дітей повідомляти про випадки цькування та формувати відповідальне ставлення свідків. У випадках систематичного цькування важливо не обмежуватися примиренням сторін, а забезпечити безпеку постраждалої дитини та належне реагування відповідно до шкільних процедур. Порядок реагування на випадки булінгу та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти регламентовано наказом Міністерства освіти і науки України.[2]

Результати моделювання ілюструють необхідність комплексного підходу до профілактики булінгу, який передбачає розвиток емпатії, формування навичок конструктивного спілкування, створення сприятливого психологічного клімату та своєчасне втручання дорослих.
Отже, ефективна профілактика булінгу повинна бути спрямована не лише на реагування на вже наявні випадки, а й на формування культури взаємоповаги, безпеки та відповідальності в учнівському колективі.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19 (дата звернення: 20.10.2026).

2. Про затвердження Порядку реагування на випадки булінгу (цькування) та Порядку застосування заходів виховного впливу в закладах освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20(дата звернення: 20.10.2026).

3. Olweus D. Bullying at School: What We Know and What We Can Do. Oxford : Blackwell Publishing, 1993.

SECTION «HUMAN, EDUCATION, LANGUAGES, HISTORICAL MEMORY, CULTURE AND CREATIVITY»

Solovodova Veronika,
a second-year bachelor's student
Department of theory and methods of preschool education,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, Kamianets-Podilskyi
Kupinska Yuliia,
a second-year bachelor's student
Department of theory and methods of preschool education,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, Kamianets-Podilskyi
Lutsyk Anastasia,
a second-year bachelor's student
Department of theory and methods of preschool education,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, Kamianets-Podilskyi

FORMATION OF PROSOCIAL BEHAVIOR IN PRESCHOOL CHILDREN THROUGH COLLABORATIVE ACTIVITIES

Prosocial behavior is an important component of a child's social and moral development and includes willingness to help, cooperate, share, empathize, support others, and act for the benefit of peers and the community. The development of prosocial behavior contributes to positive interpersonal relationships, emotional well-being, and the formation of moral values. Therefore, fostering responsiveness, empathy, cooperation, and readiness to provide assistance is one of the significant objectives of contemporary preschool education.

The current social context makes this issue particularly relevant. The war in Ukraine has, on the one hand, provided children with numerous examples of solidarity, mutual support, volunteering, and social responsibility among adults. On

the other hand, many children have experienced disruption of their usual social environment, limited communication with peers, displacement, and interruptions in preschool education. Such circumstances may reduce opportunities for regular peer interaction and collaborative activity. Consequently, some children may experience difficulties in asking for help appropriately, accepting assistance, expressing gratitude, cooperating with peers, resolving interpersonal situations, and providing support to others.

Preschool age is especially important for the development of prosocial behavior because this period lays the foundations of moral attitudes, empathy, cooperation, social responsibility, and interpersonal interaction. In preschool education institutions, teachers purposefully create conditions in which children learn to notice the needs of others, respond to emotional states, share materials, negotiate, cooperate, and participate in joint activities.

In older preschool age, children gradually move from evaluating individual actions as “good” or “bad” toward a more generalized understanding of socially acceptable behavior. They become increasingly capable of evaluating their own actions and those of others, understanding the consequences of behavior, and taking into account the needs and interests of peers. At the same time, the behavior of adults remains an important model for children. Preschoolers often reproduce patterns of interaction that they observe in their immediate social environment. For this reason, teachers and parents should demonstrate respectful communication, empathy, cooperation, emotional support, and readiness to help others.

One of the most effective contexts for the formation of prosocial behavior is collaborative activity. During joint activities, children learn to coordinate their actions, distribute responsibilities, share materials, make decisions together, take into account the opinions of others, and achieve a common result. Such activities create natural situations in which cooperation, mutual support, responsibility, empathy, and prosocial initiative can develop.

The ability to cooperate with peers can be developed through educational, play-based, creative, and practical activities. Children may work in pairs or small groups, share toys and learning materials, distribute roles, and complete common tasks. For example, when creating a collective artwork, one child may prepare individual elements while another arranges them into a common composition. In role-play activities, children may take on complementary roles such as buyer and seller, doctor and patient, builder and designer, or performer and controller. It is important that children have opportunities to exchange roles, negotiate responsibilities, and make joint decisions.

When organizing collaborative activities with younger preschool children, teachers may create small activity zones where children first choose a partner and then complete a task together. Pair work helps children focus on interaction with a specific peer and gradually develop basic cooperation skills. In older preschool groups, children can independently choose partners, plan the sequence of actions, distribute responsibilities, and evaluate the results of joint work.

After completing a collaborative task, it is useful to encourage children to discuss the process and the result of their work. The teacher may draw attention not only to the quality of the final product but also to how children communicated, whether they listened to one another, shared materials, helped their partners, resolved disagreements, and contributed to the common result. Such reflection promotes awareness of prosocial norms and helps children understand the value of cooperation.

The following pedagogical methods and techniques can be effective in promoting prosocial behavior through collaborative activities:

- using meaningful motivation when setting a task, for example, creating a gift for another person, preparing a collective project, or helping someone;
- organizing pair and small-group activities that require cooperation and shared responsibility;
- encouraging children to listen to one another, express their opinions respectfully, and take into account different viewpoints;

- using role-play and problem-based situations that require empathy, support, negotiation, and joint decision-making;
- creating situations of moral choice in which children can choose between individual benefit and helping another person;
- encouraging peer assistance in completing tasks;
- organizing collective creative projects, games, construction activities, and practical assignments;
- discussing examples of kindness, fairness, empathy, cooperation, and responsibility;
- providing positive reinforcement for spontaneous manifestations of helping, sharing, emotional support, and cooperation.

An important condition for the effectiveness of collaborative activities is the purposeful formation of pairs and small groups. Teachers should take into account children's social status in the group, level of communication skills, ability to cooperate, emotional characteristics, practical abilities, and existing peer relationships. Thoughtful group composition can promote inclusion, reduce isolation, and provide children with different opportunities to demonstrate initiative, responsibility, leadership, empathy, and willingness to help.

The formation of prosocial behavior is influenced by several interrelated factors. These include the family environment, the preschool education institution, the quality of adult-child interaction, peer relationships, emotional intelligence, empathy, communication skills, the ability to follow rules, willingness to take responsibility, and participation in shared activities. Games, creative projects, group tasks, joint problem-solving, and everyday routines provide valuable opportunities for children to practise prosocial forms of behavior.

Collaborative activity also contributes to the development of speech and communication skills. When children work together, they need to explain their intentions, ask questions, negotiate, agree or disagree, express emotions, and respond to the ideas of others. In this way, cooperation stimulates speech activity,

independence, social initiative, and the ability to regulate one's own behavior in interaction with others.

Thus, collaborative activities create favorable pedagogical conditions for the formation of prosocial behavior in preschool children. Through interaction with peers and adults, children develop empathy, cooperation, mutual support, responsibility, communication skills, and the ability to take into account the needs of others. Participation in joint activities enables preschoolers to acquire social experience, develop positive peer relationships, and prepare for successful interaction in future school and social environments.

SECTION «ПРАВО, ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНА ВЗАЄМОДІЯ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ВИКЛИКІВ»

Веселовська Наталія Олександрівна
кандидат юридичних наук, доцент,
декан юридичного факультету
ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ
ORCID: 0000-0002-5321-9693

ВІД CONSENSUS FACIT NUPTIAS ДО ПРИНЦИПУ ДОБРОВІЛЬНОСТІ ШЛЮБУ В РИМСЬКОМУ, КАНОНІЧНОМУ ТА СУЧАСНОМУ СІМЕЙНОМУ ПРАВІ

Добровільність шлюбу належить до засадничих вимог сучасного сімейного права, проте її юридичне оформлення є результатом тривалого розвитку уявлень про особисту волю, правосуб'єктність та підстави виникнення подружніх відносин. Для історико-правового аналізу особливе значення має римська формула consensus facit nuptias, зміст якої необхідно розглядати у зв'язку з конкретними соціальними та юридичними умовами античного суспільства, а не ототожнювати безпосередньо із сучасним принципом свободи шлюбу.

У римській юридичній традиції згода сторін становила істотний елемент шлюбного союзу. Вислів nuptias non concubitus, sed consensus facit, який приписують Ульпіану та який збережено у Дигестах Юстиніана (D. 35.1.15), протиставляє юридичне значення згоди самому факту співжиття. Зазначене положення було висловлене під час розгляду питання про виконання умови заповідального розпорядження, пов'язаної з одруженням, і засвідчує, що для юридичного визнання шлюбу не вимагалося фактичного здійснення статевих відносин між подружжям [1]. Римсько-правове розуміння шлюбної згоди

необхідно розглядати з урахуванням історично сформованих обмежень шлюбної правоздатності, сімейно-правового статусу осіб та особливостей здійснення батьківської влади, які не дозволяють безпосередньо ототожнювати римську конструкцію шлюбної згоди із сучасним принципом добровільності шлюбу.

Розвиток християнського канонічного права надав питанню шлюбної згоди додаткового нормативного змісту. У західній канонічній традиції поступово утверджувалося положення про те, що шлюб виникає внаслідок належно вираженої згоди наречених. Згідно з каноном 1057 § 2 Кодексу канонічного права 1983 року шлюбна згода є актом волі, за допомогою якого чоловік і жінка взаємно віддають та приймають одне одного через безвідкличний союз для встановлення шлюбу [2]. У Катехизмі Католицької Церкви положення про визначальне значення шлюбної згоди конкретизовано через вимогу її вільного вираження, відсутності примусу та тяжкого зовнішнього страху, оскільки недотримання цієї вимоги зумовлює недійсність шлюбу [3].

Канонічне право розмежовує зовнішнє вираження шлюбної згоди та наявність передбачених правом умов її дійсності. Відповідно до канону 1103 Кодексу канонічного права 1983 року недійсним є шлюб, укладений внаслідок насильства або тяжкого страху, спричиненого ззовні, навіть якщо такий страх не був викликаний навмисно, за умови, що особа змушена обрати шлюб як спосіб звільнення від нього [2]. Для канонічно-правової оцінки шлюбної згоди істотне значення має не лише її зовнішнє вираження, а й відсутність обставин, які позбавляють особу свободи волевиявлення. Відповідні положення закріплені також у Катехизмі Католицької Церкви, зокрема в пунктах 1625-1629, які визначають вільну згоду сторін необхідною передумовою шлюбу та передбачають можливість визнання його недійсності компетентним церковним трибуналом за наявності встановлених підстав [3].

У канонічному праві Східних Католицьких Церков шлюбна згода визнається необхідною умовою укладення шлюбу. Відповідно до канону 817 § 1

Кодексу канонів Східних Церков вона становить акт волі, яким чоловік і жінка через безвідкличний союз взаємно віддають і приймають одне одного для встановлення шлюбу, причому згідно з § 2 цього канону така згода не може бути замінена жодною людською владою [4], при цьому канон 828 §§ 1-2 пов'язує дійсність шлюбу з дотриманням установленої канонічної форми, яка передбачає священний обряд за участю уповноваженого священнослужителя, що благословляє шлюб, та щонайменше двох свідків, із урахуванням передбачених Кодексом винятків [4]. Значення шлюбної згоди та священного обряду додатково розкривається в пункті 81 Інструкції Конгрегації для Східних Церков 1996 року [5].

У сучасному українському сімейному законодавстві добровільність шлюбу закріплена як самостійна правова вимога. Ч.1 ст. 24 Сімейного кодексу України встановлює, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка, а примушування до шлюбу не допускається. Ст. 40 цього Кодексу передбачає визнання шлюбу недійсним за рішенням суду, якщо його зареєстровано без вільної згоди одного з подружжя, зокрема внаслідок фізичного або психічного насильства, а відповідно до ст. 21 Кодексу юридичне значення для виникнення прав та обов’язків подружжя в Україні має державна реєстрація шлюбу, що відрізняє сучасну цивільну модель від канонічного регулювання [6].

Історико-правове зіставлення римського, канонічного та українського сімейного права дозволяє простежити послідовне зростання юридичного значення особистої згоди, хоча між цими системами не існує повної нормативної тотожності. Римська формула consensus facit nuptias становить важливий історичний орієнтир, канонічне право деталізує вимоги до справжності й свободи шлюбної волі, а сучасне сімейне законодавство України закріплює добровільність шлюбу як обов’язкову юридичну гарантію особистої свободи та підставу судового захисту у випадках її порушення.

Список використаних джерел

1. Digesta Iustiniani. D. 35.1.15 (Ulpianus libro 35 ad Sabinum). In: Corpus Iuris Civilis. Vol. I. Digesta / recognovit Th. Mommsen; retractavit P. Krueger. Berolini: Weidmann, 1889. Електронне відтворення латинського тексту: https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/d-35.htm

2. Codex Iuris Canonici (1983). Cann. 1055–1057, 1103. Vatican. URL: https://www.vatican.va/archive/cod-iuris-canonici/eng/documents/cic_lib4-cann998-1165_en.html

3. Catechism of the Catholic Church. Paras. 1625–1629. Vatican. URL: https://www.vatican.va/content/catechism/en/part_two/section_two/chapter_three/article_7/iii_matrimonial_consent.index.html

4. Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium. Promulgated by Pope John Paul II, 18 October 1990. Cann. 817, 828. Vatican: Libreria Editrice Vaticana, 1990. URL: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/la/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_19901018_sacri-canones.html

5. Congregation for the Eastern Churches. Instruction for Applying the Liturgical Prescriptions of the Code of Canons of the Eastern Churches. Vatican City: Libreria Editrice Vaticana, 1996. No. 81. URL: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/orientchurch/Istruzione/pdf/istruzione_inglese.pdf

5. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. Статті 21, 24, 40. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14

SECTION «ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО: ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ, СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ ТА МЕДІАСЕРЕДОВИЩЕ»

Хлистун Єгор Максимович

Здобувач вищої освіти 3 курсу ФПФПКП НПУ

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Лопаєва Олена Миколаївна,

старший викладач кафедри вогневої підготовки

ВПЛИВ СТРЕСУ НА ТОЧНІСТЬ СТРІЛЬБИ ТА ДІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України професійна діяльність працівників Національної поліції України та інших складових сектору безпеки і оборони зазнала суттєвих змін. Поліцейські виконують службово-бойові завдання в умовах постійної загрози життю, високої динаміки оперативної обстановки та обмеженого часу для прийняття рішень. За таких обставин питання збереження психологічної стійкості, самоконтролю та здатності до ефективного застосування вогнепальної зброї набуває особливого значення. Наукові дослідження свідчать, що стрес впливає не лише на фізіологічний стан людини, а й на її здатність контролювати емоції та приймати рішення в екстремальних умовах [1, с. 131–133].

Екстремальні ситуації під час виконання службових обов'язків можуть супроводжуватися прискоренням серцебиття, підвищенням артеріального тиску, тремором і порушенням координації рухів. Такі реакції здатні ускладнювати виконання завдань, які потребують точності та узгодженості дій [4]. Окрему увагу слід приділити змінам зорового сприйняття, зокрема

звуженню поля уваги, через яке правоохоронець може не помітити важливих деталей навколишньої обстановки [1, с. 131–132]. У дослідженні С. Болдвіна та співавторів, присвяченому виконанню поліцейськими реалістичного сценарію застосування летальної сили, вивчалися взаємозв'язки між фізіологічним стресом, професійною підготовкою та результативністю дій. Результати засвідчили важливість урахування індивідуальної реакції на стрес під час оцінювання професійної діяльності поліцейських [4].

Стрес впливає не лише на фізіологічні функції, а й на когнітивні процеси. Високе емоційне напруження може ускладнювати концентрацію уваги, обробку інформації та контроль поведінки. Це особливо важливо в ситуаціях, коли поліцейський повинен швидко оцінити загрозу й обрати правомірний спосіб реагування [1, с. 132–133]. С. С. Бойчук розглядає емоційну саморегуляцію та самоконтроль як важливі чинники прийняття рішень правоохоронцями в екстремальних умовах [1]. Іншим аспектом є психологічна готовність до застосування вогнепальної зброї. Невпевненість у власних діях, недостатній практичний досвід і психологічна неготовність можуть ускладнювати виконання завдань у ситуаціях підвищеної небезпеки [5, с. 82–85]. Тому під час підготовки поліцейських важливо приділяти увагу не лише технічним навичкам стрільби, а й формуванню психологічної стійкості.

Для зменшення негативного впливу стресу необхідно поєднувати практичну вогневу підготовку з розвитком навичок саморегуляції та оцінювання оперативної обстановки. Після завершення небезпечного контакту важливо повторно оцінити навколишнє середовище та перевірити наявність інших загроз. При цьому таке оцінювання не слід ототожнювати з гарантованим фізіологічним відновленням периферійного зору. Важливим напрямом підвищення стресостійкості є також спеціалізовані психологічні тренування. Дослідження М. Беркінга, К. Маєр і П. Вуппермана засвідчило, що навчання навичок емоційної регуляції може покращувати здатність поліцейських застосовувати відповідні навички в емоційно складних ситуаціях [6].

Перспективним напрямом удосконалення підготовки є використання мультимедійних та симуляційних технологій, які дають змогу моделювати окремі професійні ситуації й відпрацьовувати прийняття рішень у контрольованих умовах [7].

Отже, стрес в екстремальних умовах може негативно впливати на точність виконання дій поліцейського, концентрацію уваги та здатність приймати обґрунтовані рішення. Його вплив проявляється через фізіологічні реакції та зміни когнітивних процесів, що підвищує ризик помилок під час виконання службових завдань [1; 4]. Наявність базових професійних навичок не виключає труднощів під час дії сильного психоемоційного навантаження. Це зумовлює необхідність удосконалення системи підготовки правоохоронців шляхом поєднання практичних занять із вогневої підготовки, психологічних тренувань і розвитку навичок саморегуляції.

Список використаних джерел:

1. Бойчук С. С. Емоційна саморегуляція та самоконтроль як чинники прийняття рішень правоохоронцями в екстремальних умовах несення служби. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2026. Т. 37 (76). № 2. С. 130–136.

2. Навчання поліцейських на початковому етапі вогневої підготовки: методичні рекомендації / кол. авт.; за заг. ред. В. Д. Поливанюка. Дніпро: ДДУВС, 2019. 52 с.

3. Зеленський Є. С., Немонова Л. Х. Конфліктне питання застосування вогнепальної зброї працівниками Національної поліції України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Т. 1. Вип. 80. С. 522–525.

4. Baldwin S., Bennell C., Blaskovits B., Brown A., Jenkins B., Lawrence C., McGale H., Semple T., Andersen J. P. A Reasonable Officer: Examining the Relationships Among Stress, Training, and Performance in a Highly Realistic Lethal Force Scenario. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 12. Article 759132.

5. Казначеєв Д. Г., Лопаєва О. М. Особливості формування психологічної стійкості і готовності працівників поліції у процесі навчання з вогневої підготовки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4 (97). С. 82–85.

6. Berking M., Meier C., Wupperman P. Enhancing Emotion-Regulation Skills in Police Officers: Results of a Pilot Controlled Study. *Behavior Therapy*. 2010. Vol. 41, No. 3. P. 329–339.

7. Литвиненко М. Інноваційні технології у вогневій підготовці поліцейських: застосування мультимедійних систем. *Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 25 квітня 2025 р.). Дніпро: ДДУВС, 2025. С. 236–238.

Vydavatel:

Publishing house Education and Science s.r.o. IČO : 271 56 877. Frýdlanská 15/1314, Praha 8. MS v Praze , oddíl C,vložka 100614

Frontiers of Interdisciplinary Research and Global Knowledge Exchange: Innovation, Human Development, Digital Transformation and Sustainable Futures

Proceedings of International Scientific and Practical Conference
October 29, 2026
University of Waikato
Hamilton, New Zealand

Signed for printing on November 1, 2026.

Format 60x90/8. Headset Times New Roman.

Mental printing. arc. 7,12. Edition online.